

ИЗВЕШТАЈ О ПОСЛОВАЊУ ЗА 2013. ГОДИНУ

ИЗВЕШТАЈ О ПОСЛОВАЊУ ЗА 2013. ГОДИНУ

Контрола летења Србије и Црне Горе SMATSA доо, Београд

САДРЖАЈ

1. О КОНТРОЛИ ЛЕТЕЊА СРБИЈЕ И ЦРНЕ ГОРЕ	8
1.1 Услуге у ваздушној пловидби (ANS)	9
1.2 Додатне услуге	10
1.2.1 Школовање „ANS“ особља и пилота	10
1.2.2 Калибража „ЗРНС“	10
1.2.3 Одржавање ваздухоплова	10
2. АКТИВНОСТИ КОЈЕ СУ ОБЕЛЕЖИЛЕ 2013. ГОДИНУ	11
3. УПРАВЉАЊЕ ВАЗДУШНИМ САОБРАЋАЈЕМ	13
3.1 ЦИВИЛНО – ВОЈНА КООРДИНАЦИЈА	14
3.2 ПОДАЦИ О САОБРАЋАЈУ	15
4. КОМУНИКАЦИЈА, НАВИГАЦИЈА И НАДЗОР	21
5. ВАЗДУХОПЛОВНО ИНФОРМИСАЊЕ	23
6. ВАЗДУХОПЛОВНЕ МЕТЕОРОЛОШКЕ УСЛУГЕ	25
7. ЉУДСКИ РЕСУРСИ	26
8. БЕЗБЕДНОСТ	27
8.1 БЕЗБЕДНОСНИ ИНДИКАТОРИ	28
8.1.1 Индикатори догађаја	28
8.1.2 Индикатори догађаја карактеристичних за „АТМ“ који су везани за расположивост „СНС“ уређаја и система	30
9. МЕНАџМЕНТ КВАЛИТЕТОМ	32
10. ИНФОРМАЦИОНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ И ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ	35
11. КАЛИБРАЖА „ЗРНС“ ИЗ ВАЗДУХА	37
12. ЦЕНТАР ЗА ОБУКУ „ANS“ ОСОБЉА	39
12.1 ОБУКА ЕКСТЕРНИХ КОРИСНИКА У ЦЕНТРУ ЗА ОБУКУ	40
13. „SMATSA“ ВАЗДУХОПЛОВНА АКАДЕМИЈА	41
14. ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ	43
15. КОНСУЛТАЦИЈЕ СА КОРИСНИЦИМА УСЛУГА	44
16. ФИНАНСИЈСКИ ИЗВЕШТАЈИ	45
16.1 НАПОМЕНЕ УЗ ФИНАНСИЈСКЕ ИЗВЕШТАЈЕ	49
16.1.1 Основа за састављање финансијских извештаја	49
16.1.2 Преглед значајнијих рачуноводствених политика	49
17. ИЗВЕШТАЈ НЕЗАВИСНОГ РЕВИЗОРА	56
18. СКРАЋЕНИЦЕ	57
19. ПРИЛОГ 1: ДЕЛАТНОСТ SMATSA ДОО	59
20. ПРИЛОГ 2: ОРГАНИЗАЦИОНА СТРУКТУРА SMATSA ДОО	60

СПИСАК СЛИКА

Слика 1. 2013. година у бројкама	7
Слика 2. Територија на којој SMATSA доо пружа услуге у ваздушној пловидби	9
Слика 3. Центар контроле летења Београд	10
Слика 4. Авион за калибражу „ЗРНС“ – „Hawker Beechcraft King Air 350“	10
Слика 5. Алжирци у SMATSA Ваздухопловној академији	11
Слика 6. Нова класа у SMATSA Ваздухопловној академији	11
Слика 7. Авиони SMATSA Ваздухопловне академије на аеромитингу „Нови Сад 2013“	11
Слика 8. Отварање аеродрома Поникве код Ужица	12
Слика 9. Уручивање диплома контролорима летења из Босне и Херцеговине	12
Слика 10. Посета делегација БиХ и Србије Центру контроле летења Београд	12
Слика 11. Потписивање меморандума о разумевању за формирање „FAB“	12
Слика 12. Нови авион за калибражу „ЗРНС“ из ваздуха „Beechcraft King Air 350“	12
Слика 13. Број летова у периоду од 2006. до 2013. године	15
Слика 14. Расподела летова у 2013. години	15
Слика 15. Вршни дан и вршни сат у периоду од 2006. до 2013. године	16
Слика 16. Учешће појединих типова ваздухоплова у 2013. години	16
Слика 17. Просечно „ATFM“ кашњење по лету у простору надлежности SMATSA доо у периоду од 2007. до 2013. године	16
Слика 18. Број полетања и слетања по аеродромима у периоду од 2006. до 2013. године	17
Слика 19. Учешће саобраћаја на појединим аеродромима у 2013. години	17
Слика 20. Број сервисних јединица у периоду од 2008. до 2013. године	17
Слика 21. Просечна дужина лета у "FIR" Београд и просечан „MTOW“ у периоду од 2008. до 2013. године	18
Слика 22. Национална вредност јединице рутне накнаде у 2013. години	19
Слика 23. Антена на предајном центру Рудник	21
Слика 24. Структура запослених према степену стручне спреме	26
Слика 25. Старосна структура запослених	26
Слика 26. Структура запослених према полу	26
Слика 27. Број озбиљних инцидената у периоду од 2011. до 2013. године	29
Слика 28. Број битних инцидената у периоду од 2011. до 2013. године	29
Слика 29. Трајање прекида рада „SSR“ радарских система у периоду од 2011. до 2013. године	30
Слика 30. Трајање прекида рада „PSR“ радарских система у периоду од 2011. до 2013. године	30
Слика 31. Време рада и број отказа уређаја „LLZ12 (CAT III)“ у периоду од 2011. до 2013. године	31
Слика 32. Време рада и број отказа уређаја „LLZ30 (CAT I)“ у периоду од 2011. до 2013. године	31
Слика 33. Насловна страна нове интернет презентације SMATSA доо	36
Слика 34. Meteo online briefing	36

СПИСАК ТАБЕЛА

Табела 1. Индикатори у домену управљања ваздушним саобраћајем	14
Табела 2. Индикатори у домену пружања услуга ваздухопловног информисања	23
Табела 3. Пресек реализованих активности у домену пружања услуга ваздухопловног информисања током 2013. године	24
Табела 4. Индикатори у домену пружања ваздухопловних-метеоролошких услуга	25
Табела 5. Веза реализованих активности са активностима из Годишњег плана активности за 2013. годину	27
Табела 6. Број удеса на годишњем нивоу	28
Табела 7. Остварење циљева квалитета SMATSA доо за 2013. годину	33
Табела 8. Индикатори у домену информационах технологија	36
Табела 9. Индикатори пословања у 2013. години	37
Табела 10. Степен остварења планираних активности у 2013. години	38
Табела 11. Постављени циљеви за 2013. годину	39
Табела 12. Најзначајније радионице, обуке и састанци у 2013. години	40
Табела 13. Степен реализованих школовања у SMATSA Ваздухопловној академији у 2013. години	41
Табела 14. Резултати пословања „SMATSA“ Ваздухопловне академије	42
Табела 15. Биланс успеха, 2013-2012, у 000 РСД	45
Табела 16. Актива, 2013-2012, у 000 РСД	46
Табела 17. Пасива, 2013-2012, у 000 РСД	47
Табела 18. Извештај о токовима готовине, 2013-2012, у 000 РСД	48
Табела 19: Основне стопе амортизације за нематеријална улагања	49
Табела 20: Основне стопе амортизације за некретнине, постројења и опрему	50

Назив организације:

Контрола летења Србије и Црне Горе
SMATSA доо, Београд

Седиште:

Трг Николе Пашића 10, 11000 Београд,
Република Србија, п.ф. 640

Матични број:

17520407

ПИБ:

103170161

Телефонски број:

+381 11 3218 123

Факс:

+381 11 3240 456

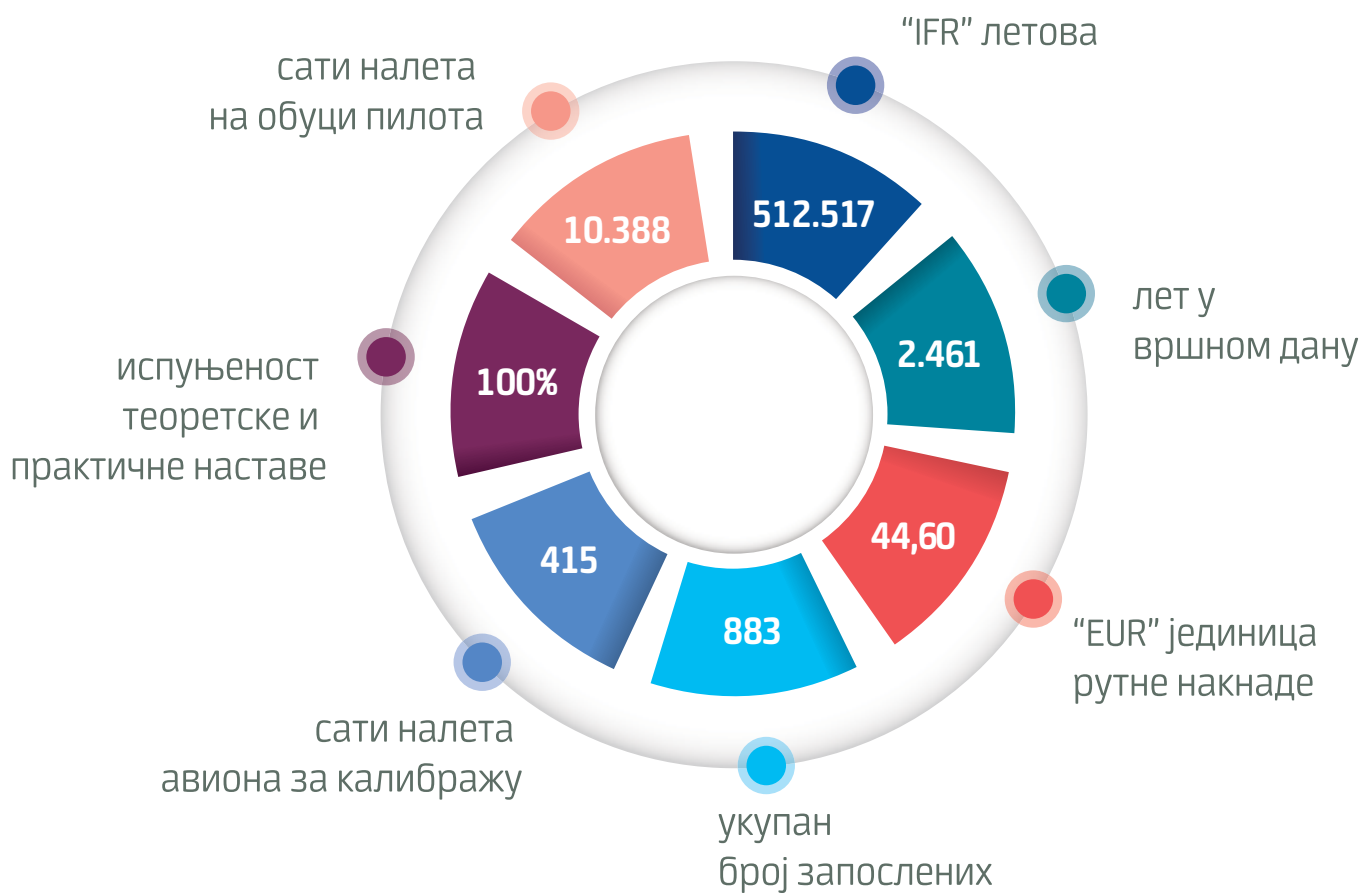
Електронска пошта:

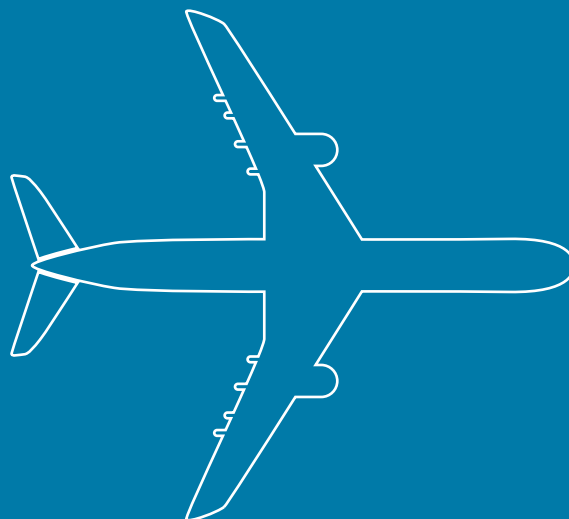
kl@smatsa.rs

Интернет адреса:

www.smatsa.rs

Слика 1. 2013. година у бројкама

О КОНТРОЛИ ЛЕТЕЊА СРБИЈЕ И ЦРНЕ ГОРЕ

Контрола летења Србије и Црне Горе SMATSA доо Београд (SMATSA доо) формирана је у циљу пружања услуга контроле летења у ваздушном простору надлежности и обављања других делатности у области ваздушне пловидбе. Оснивачи SMATSA доо су владе Републике Србије и државе Црне Горе. Након потписивања Споразума о сарадњи у области ваздушног саобраћаја закљученог између Републике Србије и државе Црне Горе, у 2012. години, Влада Републике Србије и Влада Црне Горе су закључиле Уговор о потврђивању континуитета пружања услуга у ваздушној пловидби у просторима Србије и Црне Горе. Овим уговором потврђује се континуитет постојања заједничког пружаоца услуга у ваздушној пловидби - SMATSA доо, ради пружања услуга контроле летења као и других услуга у ваздушној пловидби у ваздушним просторима Републике Србије и државе Црне Горе. Основна делатност SMATSA доо, за коју је сертификовано од стране Директората цивилног ваздухопловства Републике Србије, представља пружање услуга у ваздушној пловидби (ANS - Air Navigation Services), док се додатне услуге односе на обуку ваздухопловног особља, кали-

бражу земаљских радио навигационих средстава (ЗРНС) из ваздуха, одржавање и хангарисање ваздухоплова. Органи управљања SMATSA доо су:

Скупштина, Надзорни одбор и Директор

Седиште SMATSA доо је у Београду, Трг Николе Пашића бр. 10. SMATSA доо има подручне организационе јединице, осим седишта, и то:

Центар контроле летења „Београд“, Терминалну контролу летења „Београд“, Терминалну контролу летења „Краљево“ и Терминалну контролу летења „Подгорица“.

Терминална контрола летења „Београд“ и Терминална контрола летења „Краљево“ су надлежне изнад територије државе Србије. Терминалну контролу летења „Београд“ чине аеродромске контроле летења „Београд“,

„Батајница“ и „Вршац“, док Терминална контрола летења „Краљево“ чине аеродромске контроле летења „Краљево“, „Ниш“, „Поникве“ и „Приштина“. Терминална контрола летења „Подгорица“, регистрована у складу са прописима држава оснивача, и надлежна је изнад територије државе Црне Горе а чине је аеродромске контроле летења „Подгорица“ и „Тиват“. SMATSA доо у потпуности послује у складу са националном и међународном регулативом и међународним споразумима, те учествују у раду најважнијих међународних ваздухопловних организација. Мисија SMATSA доо је пружање квалитетних услуга у ваздушној пловидби (услуге из домена ATM, CNS, MET, AIS) цивилним и војним ваздухопловима, ради одржавања и унапређења безбедног, редовног и експедитивног ваздушног саобраћаја у ваздушном простору FIR/UIR Београд и ваздушном простору других држава, на основу међдржавних уговора, као и услуге обуке особља пружалаца услуга у ваздушној пловидби, обуке пилота авиона, калибраже уређаја и система из ваздуха и услуге одржавања ваздухоплова.

**КОНТРОЛА ЛЕТЕЊА СРБИЈЕ И ЦРНЕ ГОРЕ
SMATSA ДОО БЕОГРАД (SMATSA ДОО)
ФОРМИРАНА ЈЕ У ЦИЉУ ПРУЖАЊА УСЛУГА
КОНТРОЛЕ ЛЕТЕЊА У ВАЗДУШНОМ ПРОСТОРУ
НАДЛЕЖНОСТИ И ОБАВЉАЊА ДРУГИХ
ДЕЛАТНОСТИ У ОБЛАСТИ ВАЗДУШНЕ
ПЛОВИДБЕ.**

1.1 Услуге у ваздушној пловидби (ANS)

Основну делатност SMATSA доо представља пружање услуга у ваздушној пловидби - ANS које обухватају:

Услуге у ваздушном саобраћају – ATS (Air Traffic Services),

Комуникацију, навигацију и надзор – CNS (Communication, Navigation and Surveillance),

Ваздухопловно информисање – AIS (Aeronautical Information Services) и

Ваздухопловну метеорологију – MET (Aeronautical Meteorological Services).

Србија, Црна Гора и Босна и Херцеговина су повериле SMATSA доо пружање услуга у ваздушном саобраћају. Простор надлежности SMATSA доо обухвата ваздушни простор изнад:

**Републике Србије,
државе Црне Горе,
међународних вода у Јадранском мору
дела Босне и Херцеговине.**

SMATSA доо је и у 2013. години на безбедан, редован и ефикасан начин наставила да пружа услуга у ваздушном саобраћају у свом простору надлежности.

Слика 2. Територија на којој SMATSA доо пружа услуге у ваздушној пловидби

Слика 3. Центар контроле летења Београд

1.2 Додатне услуге

Осим услуга у ваздушној пловидби, SMATSA доо пружа и додатне услуге које подразумевају:

Школовање „ANS“ особља и пилота, Калибражу „ЗРНС“ и Одржавање ваздухоплова.

1.2.1 Школовање „ANS“ особља и пилота

Високи стандарди у извођењу обуке за-служни су за постојање традиције дуге више од 40 година и завидну репутацију коју је Центар за обуку стекао у окружењу. Обука за стицање дозволе контролора летења се изводи према наставним плановима и програмима усклађеним са захтевима „ESARR 5“ и другим релевантним документима. Више од 1.900 контролора летења је школовано у Центру за обуку са постигнутим нивоом успешности преко 90%. Осим школовања контролора летења, у Центру за обуку се спроводи и школовање ваздухопловно техничког особља („СНС“) и ваздухопловног метеоролошког особља („МЕТ“).

Обука пилота ваздухоплова врши се у SMATSA Ваздухопловној академији сертификованој према стандардима Заједничких ваздухопловних власти („Joint Aviation Authorities“). Након завршетка обуке, могуће је стећи дозволе комерцијалног пилота ваздухоплова („Commercial Pilot Licence“) и приватног пилота ваздухоплова („Private Pilot Licence“) са различитим овлашћењима. До сада је у академији обуку завршило преко 2.000 пилота, који раде у преко 30 светских авио компанија.

1.2.2 Калибража „ЗРНС“

SMATSA доо поседује техничка средства, опрему и ресурсе за пружање услуге калибраже ЗРНС из ваздуха и проверу летних процедура за сопствене потребе и за потребе екстерних корисника. Ваздухоплов „Hawker Beechcraft King Air 350“ са уграђеном опремом за калибражу последње генерације („AD-AFIS-260“) обезбеђује високу конкурентност на тржишту. Провера и калибража уређаја врше се у складу са захтевима и препорукама дефинисаним у „ICAO“ документима „Аппех 10“ и 14 и „Doc 8071“.

1.2.3 Одржавање ваздухоплова

Услуга одржавања и хангарисања ваздухоплова обезбеђена је у оквиру SMATSA Ваздухопловне академије. У прилог висококвалитетном одржавању ваздухоплова иде и потврда о усклађености са стандардима Европске Уније – „EASA part 145“, на основу које је обезбеђено пружање услуга за клијенте широм Европе. Одржавање авиона SMATSA Ваздухопловне академије обавља тим искусних стручњака, сертификованих од стране Директората цивилног ваздухопловства Републике Србије и лиценцираних од стране произвођача авиона. Поред одржавања сопствене флоте, тим SMATSA ваздухопловне академије је у могућности да одржава и друге ваздухоплове у приватном власништву.

Слика 4. Авион за калибражу „ЗРНС“ – „Hawker Beechcraft King Air 350“

АКТИВНОСТИ КОЈЕ СУ ОБЕЛЕЖИЛЕ 2013. ГОДИНУ

02

Август 2013. - Представници авио компаније „Etihad“ посетили SMATSA Ваздухопловну академију

Представници компаније „Etihad“ посетили су SMATSA Ваздухопловну академију у Вршцу да би се упознали са капацитетима ове школе за обуку пилота. Том приликом, са представницима Академије, било је речи о потенцијалном школовању кадета-пилота. Претходно, представници „Etihad“-а посетили су Центар контроле летења у Београду, где су имали прилику да сазнају све о услугама које пружа SMATSA доо.

Август 2013. - Алжирски пилоти завршили школовање у SMATSA Ваздухопловној академији

У SMATSA Ваздухопловној академији у Вршцу, 45 студената из Алжира је добило пилотске дипломе. Њих је на школовање послала Влада Алжира да би се обучили за посао у државним авио компанијама и за потребе пољопривредне авијације. Дипломе су уручили амбасадор Алжира Абделкадер Месдуа и в.д. директор SMATSA доо, Слободан Цвијан.

Слика 5. Алжирци у SMATSA Ваздухопловној академији

Септембар 2013. - Рекордан број уписаних студената у SMATSA ваздухопловној академији

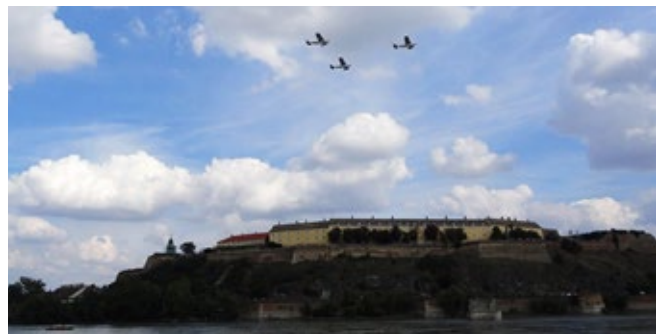
У SMATSA ваздухопловној академији у Вршцу одржан је пријемни испит за упис нове генерације самофинансирајућих студената. Пријемни испит положило је 28 будућих студената. 27 студената је уписало курс за професионалног пилота у авио саобраћају „АТР(А)“ а један кандидат је уписао обуку „PPL“ („Private pilot license“). Нови студенти „SAA“ су из Француске, Молдавије, Словеније, Босне и Херцеговине, Црне Горе, Јордана, САД, Велике Британије и Србије.

Слика 6. Нова класа у SMATSA Ваздухопловној академији

Септембар 2013.-SMATSA ваздухопловна академија учествовала на аеро-митингу „Нови Сад 2013“.

Авиони SMATSA Ваздухопловне академије учествовали су на аеро-митингу „Нови Сад 2013“ тако што су током ревијалног дела програма у групи прелетели Дунав на потезу између Варадинског и Моста Слободе.

Слика 7. Авиони SMATSA Ваздухопловне академије на аеромитингу „Нови Сад 2013“

Октобар 2013. - Отварање аеродрома Поникве код Ужица

После више од 14 година паузе, аеродром „Поникве“ код Ужица отворен је за ваздушни саобраћај. Поводом пуштања у рад ове ваздушне луке у сврхе цивилног саобраћаја одржан је „Летачки дан“ на коме се појавило око 25 летелица. На свечаном отварању аеродрома Поникве, присутнима се обратио и господин Слободан Цвијан, в.д. директора SMATSA доо.

Слика 8. Отварање аеродрома Поникве код Ужица

Октобар 2013. – Уручене дипломе контролорима из Босне и Херцеговине

Вршилац дужности директора Контроле летења Србије и Црне Горе, Слободан Цвијан и министар комуникација и транспорта Босне и Херцеговине, Дамир Хаџић, уручили су у Сарајеву 18 диплома и дозвола обласним контролорима летења са радарским одобрењем, који су се у оквиру Пројекта управљања ваздушним саобраћајем у БиХ школовали у Центру за обуку контролора летења у Београду.

Слика 9. Уручивање диплома контролорима летења из Босне и Херцеговине

Новембар 2013. - Посета делегације Босне и Херцеговине и министра саобраћаја Србије SMATSA доо

Министар за комуникације и транспорт Босне и Херцеговине Дамир Хаџић предводио је делегацију која је посетила SMATSA доо најављујући наставак школовања кадрова у Србији у циљу преузимања самосталне контроле ваздушног простора Босне и Херцеговине наредне године. Истичући задовољство до садашњом сарадњом, истакао је уверење да је SMATSA доо најмодернија у региону, са чим се сложио и министар саобраћаја Србије, Александар Антић.

Слика 10. Посета делегација БиХ и Србије Центру контроле летења Београд

Новембар 2013. – Иницијатива о формирању будућег блока ваздушног простора – FAB

Представници ваздухопловних власти Србије и Црне Горе и SMATSA допотписали су Меморандум о разумевању о иницијативи за формирање будућег функционалног блока ваздушног простора („Functional Airspace Block – FAB“). Меморандум о разумевању потписали су челни људи Директората цивилног ваздухопловства Републике Србије, Агенције за цивилно ваздухопловство Црне Горе и SMATSA доо, Милан Живановић, Драган Ђуровић и Слободан Цвијан.

Слика 11. Потписивање меморандума о разумевању за формирање „FAB“

Децембар 2013. - Набавка другог авиона за калибражу „ЗРНС“ из ваздуха

У фирми Aerodata из Брауншвајга у Немачкој, Контроли летења Србије и Црне Горе је испоручен авион са уграђеним системом за калибражу који је компатибилан са већ постојећим, у циљу потпуне заменивости у случају кvara или ангажовања на другим задацима.

Слика 12. Нови авион за калибражу „ЗРНС“ из ваздуха „Beechcraft King Air 350“

УПРАВЉАЊЕ ВАЗДУШНИМ САОБРАЋАЈЕМ

03

У складу са трендом пораста саобраћаја, очекивањима корисника, захтевима Јединственог европског неба („SES“) и међународним стандардима „CAO“, SMATSA доо ради на унапређењу флексибилности и смањења трошкова, уз одржање захтеваног нивоа безбедности, кроз пуно ангажовање које подразумева и развојне послове управљања ваздушним саобраћајем.

Развојни послови „АТМ“ подразумевају:

- **Управљање ваздушним простором, укључујући израду навигационих поступака („PANS-OPS“),**
- **Технологију рада оперативних јединица контроле летења – израду оперативних концепата, процедура за рад и инструкција и упутстава.**
- **Управљање протоком и капацитетом ваздушног саобраћаја, са планско-стратешке перспективе.**

Развој компоненти „АТМ“ система обухвата организационо-технолошка и инфраструктурна унапређења уз пуну експлоатацију нових технологија и решења на којима се радило и у току 2013. године. Поштујући међународне стандарде и одредбе подзаконских аката Републике Србије и државе Црне Горе, SMATSA доо је извршила припрему и почела израду Смерница за планирање поступака у

случају непредвиђених ситуација при пружању услуга у ваздушној пловидби и одржавања континуитета у пружању услуга у случају катастрофичних сценарија. Везано за то, дефинисан је стратешки приступ за израду политике, оперативног концепта и „contingency“ планова, као и за имплементацију кризног менаџмента. Унапређење рутне мреже у ваздушном простору надлежности SMATSA доо у 2013. години је подразумевало дуализацију ваздушног пута „L/UL5“ и измене у циљу омогућавања краћих рутних опција за саобраћајне токове из Црне Горе ка Руској федерацији и обрнуто, поводом чега је почетком 2013. године одржан састанак са представницима „ROMATSA“. У склопу четврте фазе реализације „Free route“ концепта у простору надлежности SMATSA доо, у сарадњи са „BHANSA“ уведено је 19 ноћних „crossborder DCT“ опција. У циљу припрема за поновно отварање ваздушног простора изнад територије АП Косова и Метохије за цивилни ваздушни саобраћај и потребних измена у ваздушном простору које би наступиле од априла 2014. године, током 2013. године је реализован низ састанака са организацијама „NATO“, „EUROCONTROL“ и „Hungaroccontrol“. У вези са тим, извршене су и симулације на рачунару и у реалном времену, сталне консултације са оперативним јединицама, припрема и измена „LOA“, упутства о координацији са субјектима унутар SMATSA доо, итд.

Завршетком Пројекта модернизације „FAMUS“ и истеком гарантног рока, настала је потреба за закључењем новог уговора о одржавању система „ARTAS“, „RMCDE“, „ADR“, „RRR“, „AFTN/AMHS“, и унапређењу система са новим стандардом „MET“ порука – „GRIB 2“. У вези са тим, током 2013. године израђена је документација и спроведен поступак набавке за потписивање „Maintenance Support Agreement“. Да би се побољшало надгледање слотова у „АКЛ Тиват“, у периоду од априла до јуна 2013. године инсталиран је рачунар који је у директној вези са системима „Eurocontrol“ у Бриселу одакле добија податке о додељеним слотовима. У циљу проширења капацитета „VCS“ симулатора и набавку „2D/3D“ симулатора, током године је израђен пројектни задатак, инвестициони програм и оперативни захтеви за поступак набавке. Израдом транзиционог плана, плана ваздушног простора, плана активности и плана људских и материјалних средстава, током 2013. године започет је процес успостављања пружања услуга у ваздушном простору Босне и Херцеговине од стране „BHANSA“, који у првој фази подразумева преузимање пружање услуга до „FL325“. У циљу праћења успешности пословања у домену управљања ваздушним саобраћајем, дефинисани су индикатори чије су планиране и остварене вредности представљене у следећој табели:

Табела 1.
Индикатори у домену управљања ваздушним саобраћајем

Назив индикатора	Планирано	Остварено
„АТФМ“ кашњења у 2013. години	0,3 минута по лету	0,01776 минута по лету
Спровођење мера протока саобраћаја	више од 83% летова по аеродрому полеће у оквиру додељеног слота	Ниш 100% Подгорица 96,8% Тиват 92,8%

На основу плана рада, у домену управљања ваздушним саобраћајем урађено је следеће:

- Пројекат реорганизације доњег дела ваздушног простора Предуслов за реализацију пројекта је почетак примене Уредбе о класама ваздушног простора Републике Србије и условима за њихово коришћење који је планиран за март 2014. године. Током 2013. године вршило се дефинисање и измена предлога Уредбе коју је израдио ДЦВ и учествовање на састанцима и семинарима посвећеним овој теми.
- Имплементација Концепта континуираног понирања (20%) Током 2013. године је рађено на припремању пробних „PBN STAR“ навигационих поступака за аеродром Ниш, који садрже препоручене висине за тростепено прилажење континуираним понирањем („CDA“) и који ће бити публиковани у априлу 2014. године.

- Примена „P-RNAV“ („RNAV 1“ и „Basic RNP 1“) поступка (60%) На основу Плана увођења навигације засноване на могућностима ваздухоплова („PBN“ План), који је усвојен у децембру 2013. године, пробни „PBN SID“ и „STAR“ навигациони поступци за аеродроме Београд и Ниш биће публиковани у априлу 2014. године.
- Слање корелисаних радарских података („CPR“) у централни рачунар за управљање протоком саобраћаја у „Eurocontrol“ (100%)

Крајем априла 2013. године је реализован пренос радарских података у централну јединицу за управљање ваздушним саобраћајем, омогућавајући да суседне контроле летења добијају бољу прогнозу саобраћаја на тактичком нивоу.

3.1 ЦИВИЛНО – ВОЈНА КООРДИНАЦИЈА

Цивилно-војна сарадња се заснива на флексибилном коришћењу ваздушног простора, јасној подели одговорности и координацији. Обављају се и послови контроле, заштите и алокације ваздушног простора: цивилно-војна координација на пре-тактичком и тактичком нивоу. Пружање услуга војним ваздухопловима који лете као „OAT“ врши се на секторима намењеним за рад са војним ваздухопловима.

Одељење за контролу, заштиту и алокацију ваздушног простора у оквиру SMATSA доо је током године радило на пројекту који обухвата набавку „CMACT“ система („Civil/Military ATM/Air Defence Coordination Tool“) који подразумева инсталирање хардвера и софтвера у оквиру SMATSA доо, Команди и ПВО Војске Србије и Ваздухопловној бази Војске Црне Горе.

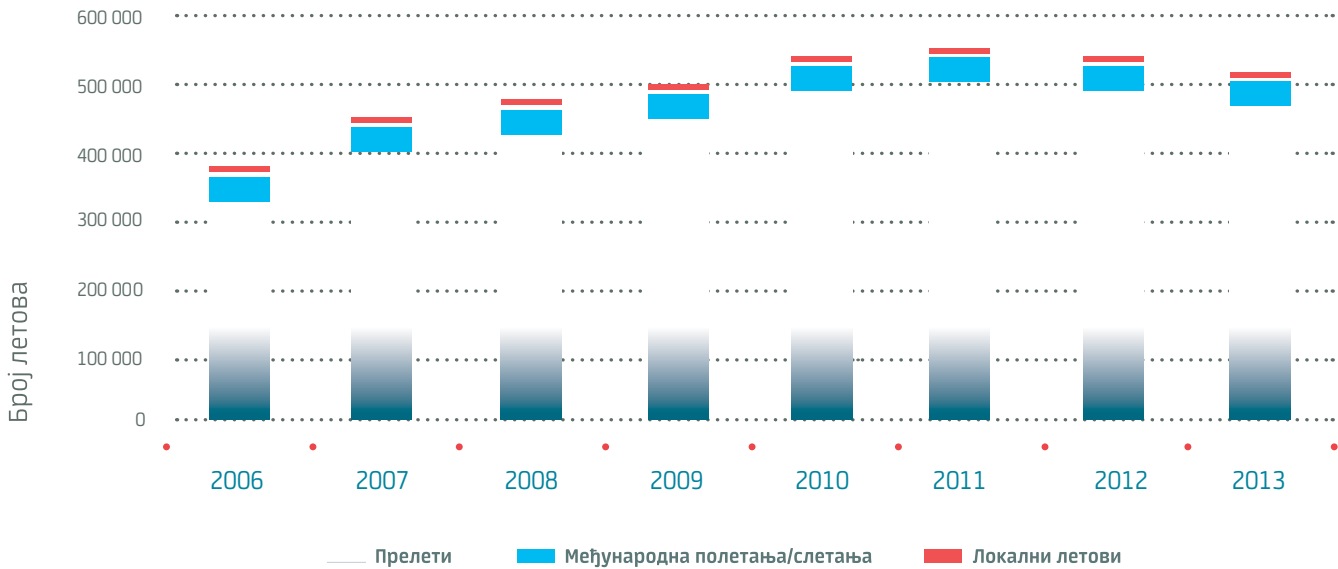
Сарадња између SMATSA доо и министарства одбране Црне Горе резултовала је потписивањем споразума о пословно-техничкој сарадњи између ова два ентитета, у коме су регулисане обавезе из домена „FUA“ Концепта и контроле и заштите ваздушног простора, сарадња у изради подзаконске регулативе из области пружања услуга и управљања ваздушним простором, као и све друге активности од заједничког интереса.

Поводом захтева КВ и ПВО за увођење нових зона за војно летење у Републици Србији, током године су вршене консултације и техничка подршка у смислу предлога зона и израде одговарајућих карата и публикација.

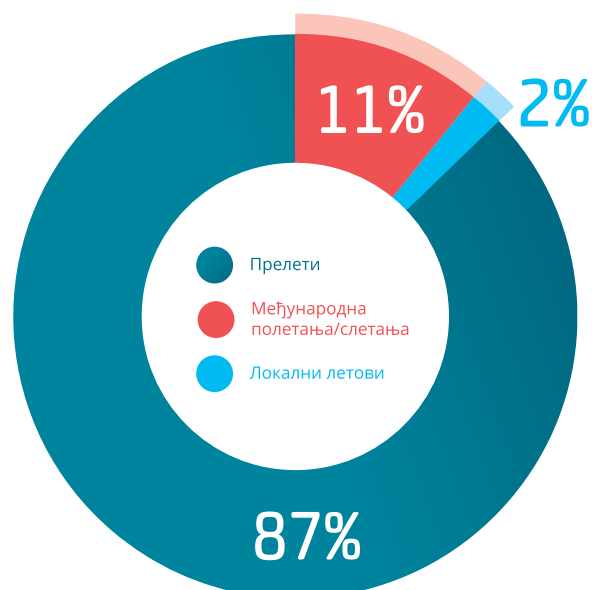

3.2 ПОДАЦИ О САОБРАЋАЈУ

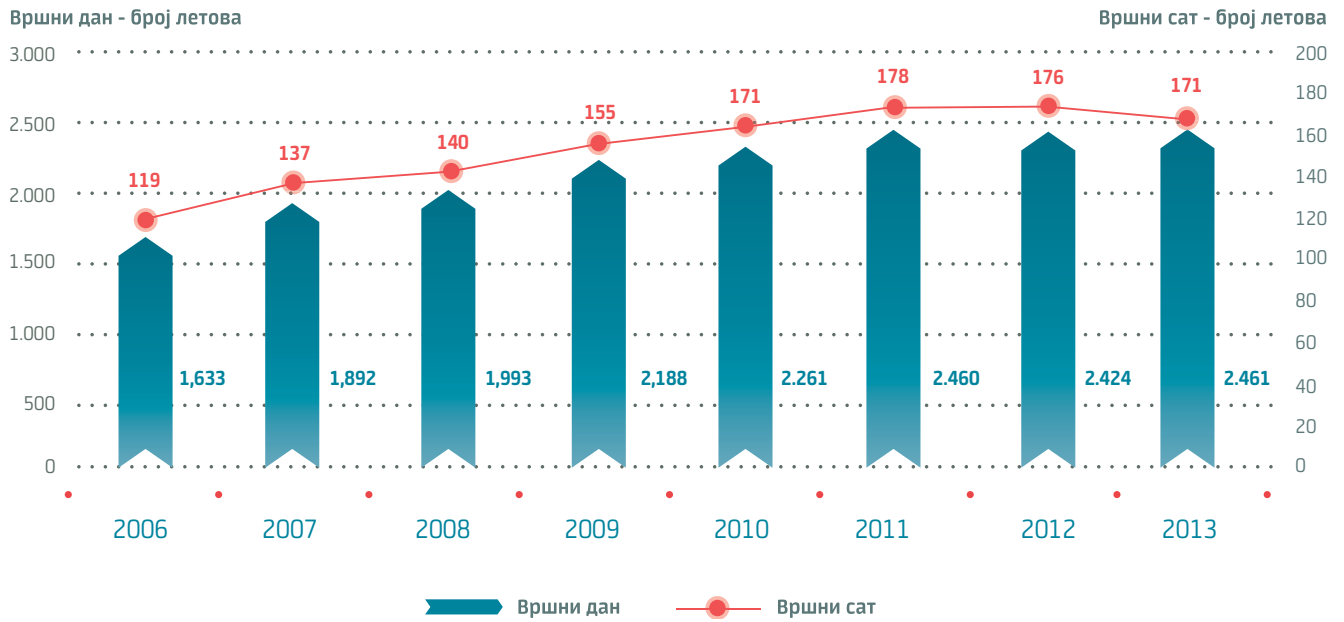
Слика 13. Број летова у периоду од 2006. до 2013. године

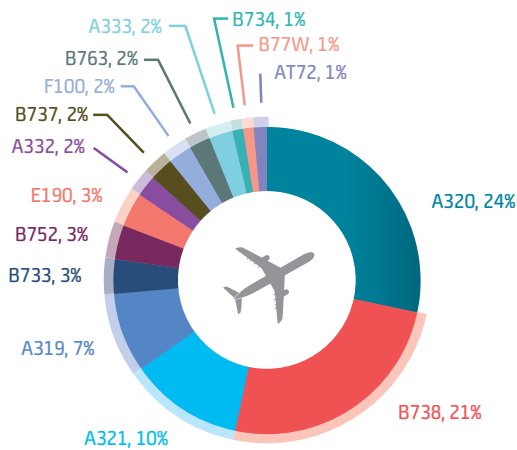
Слика 14. Расподела летова у 2013. години

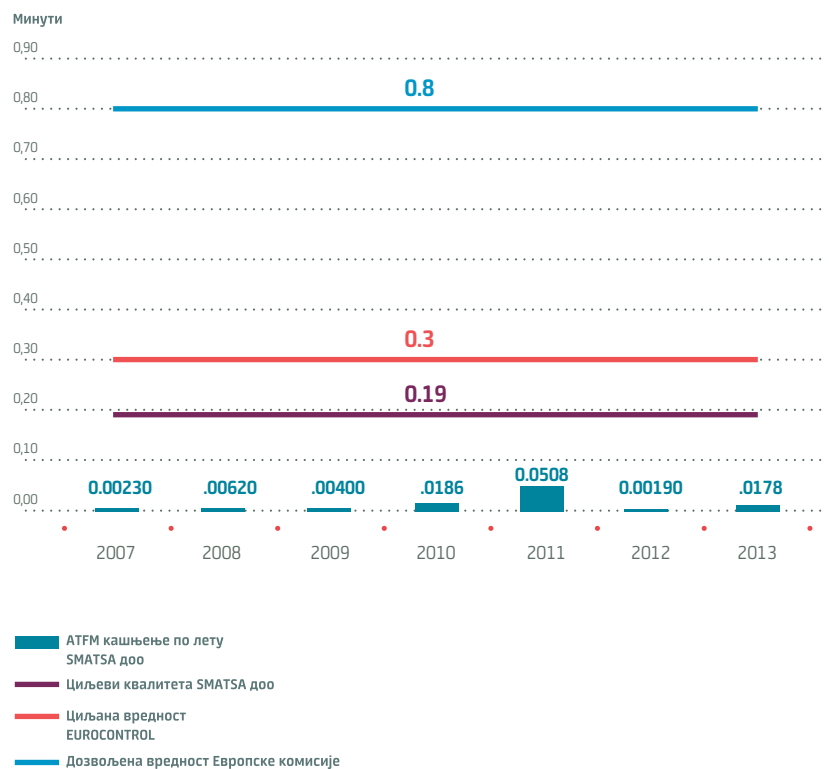
Слика 15. Вршни дан и вршни сат у периоду од 2006. до 2013. године

Слика 16. Учешће појединих типова ваздухоплова у 2013. години

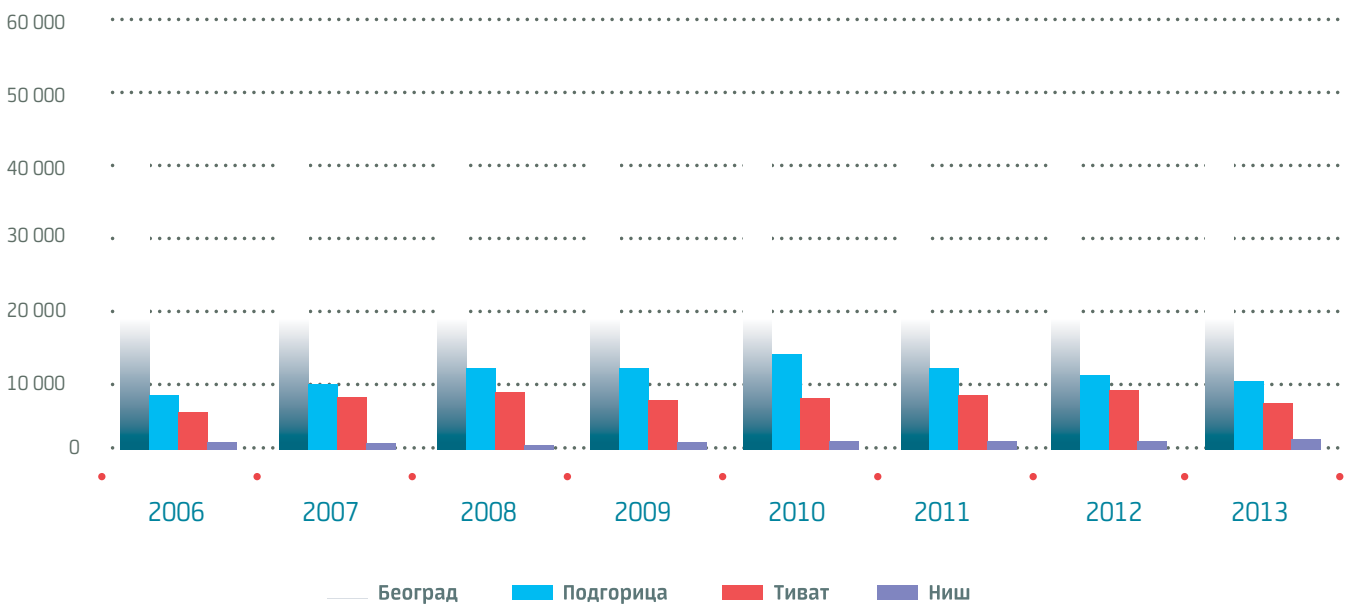

Слика 17. Просечно „ATFM“ кашњење по лету у простору надлежности SMATSA доо у периоду од 2007. до 2013. године

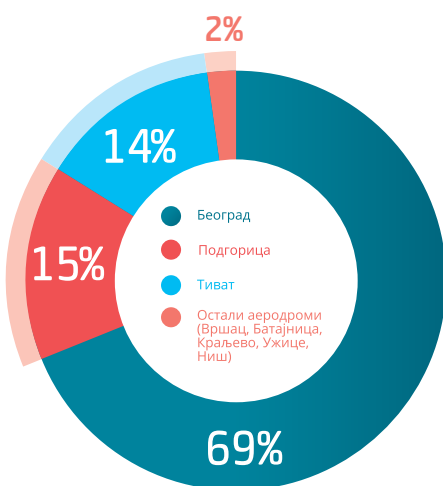

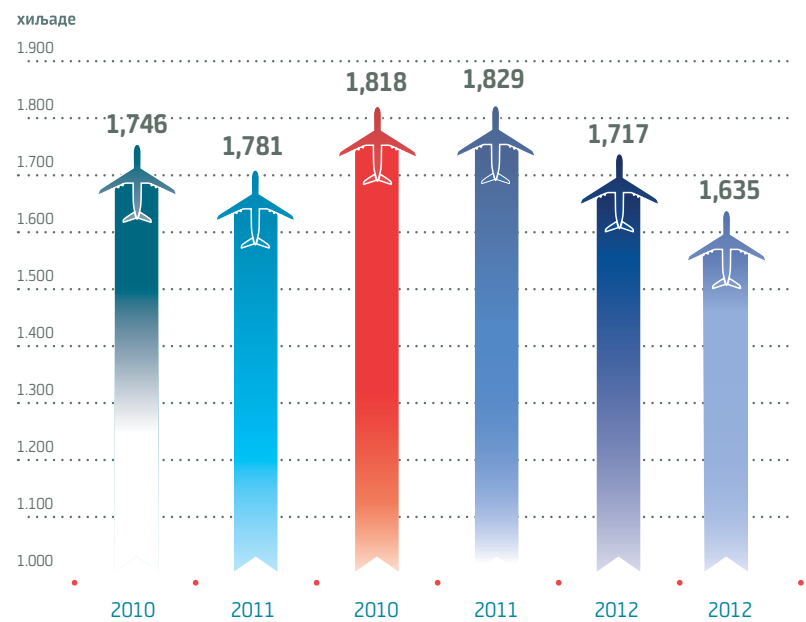
Слика 18. Број полетања и слетања по аеродромима у периоду од 2006. до 2013. године

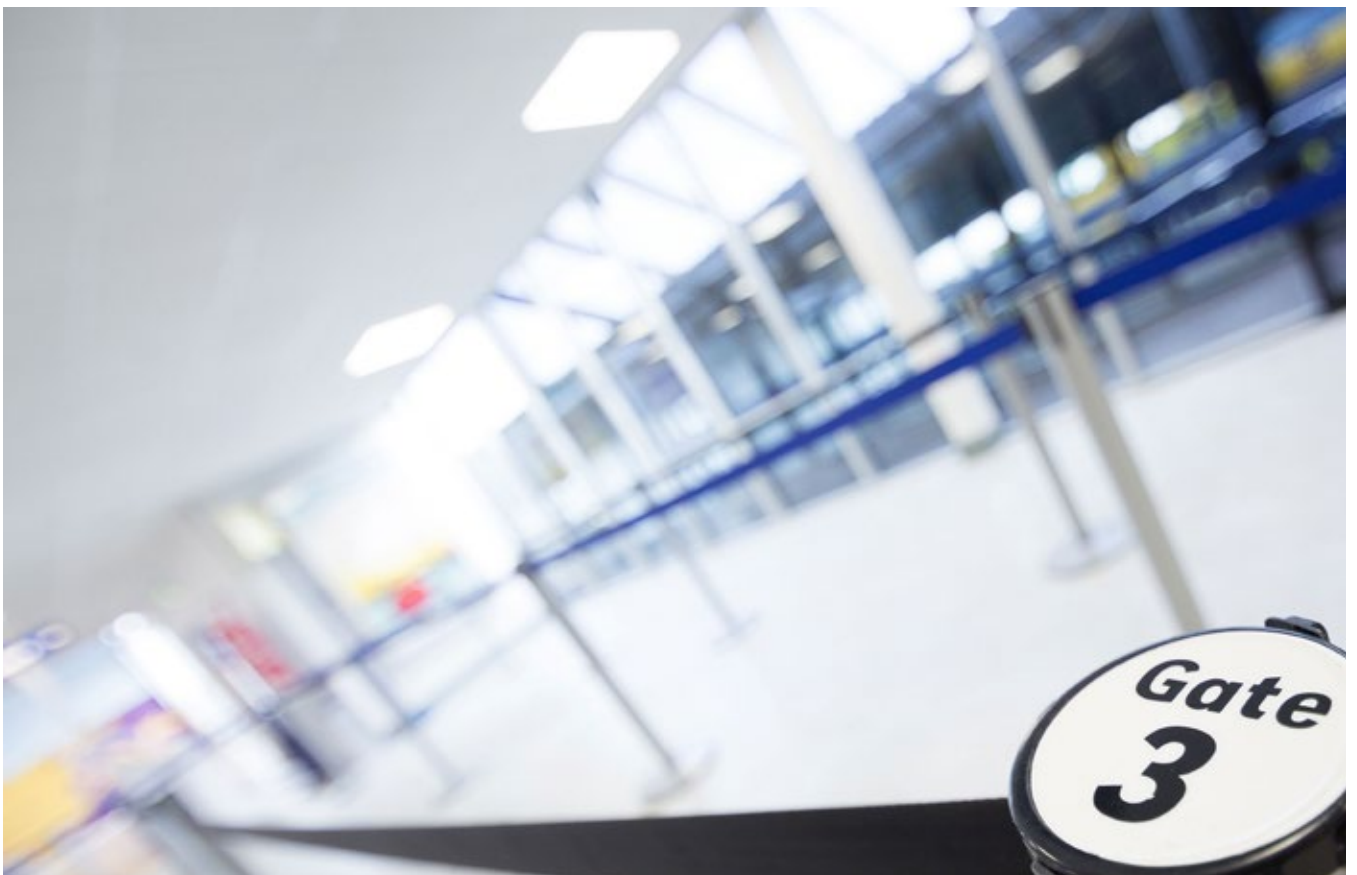
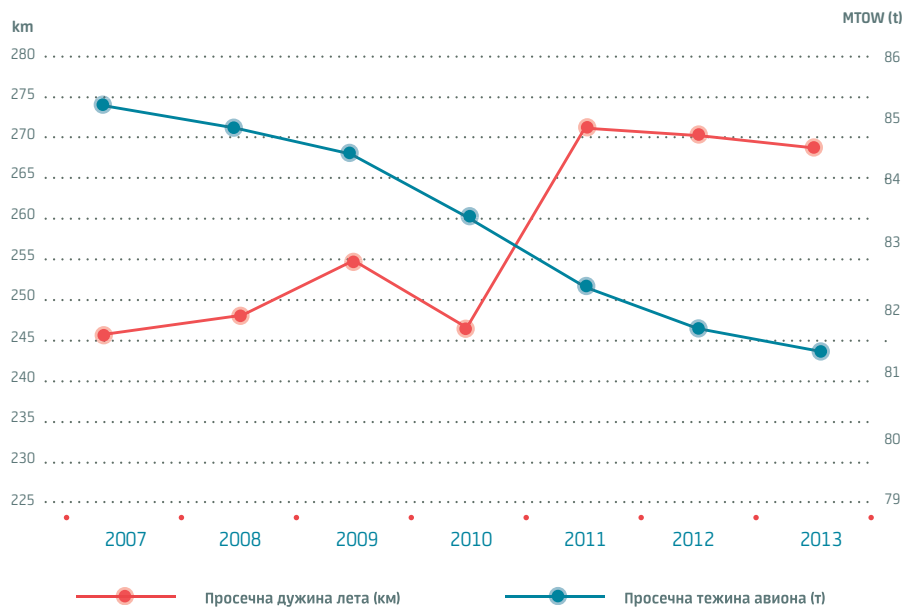
Слика 19. Учешће саобраћаја на појединим аеродромима у 2013. години

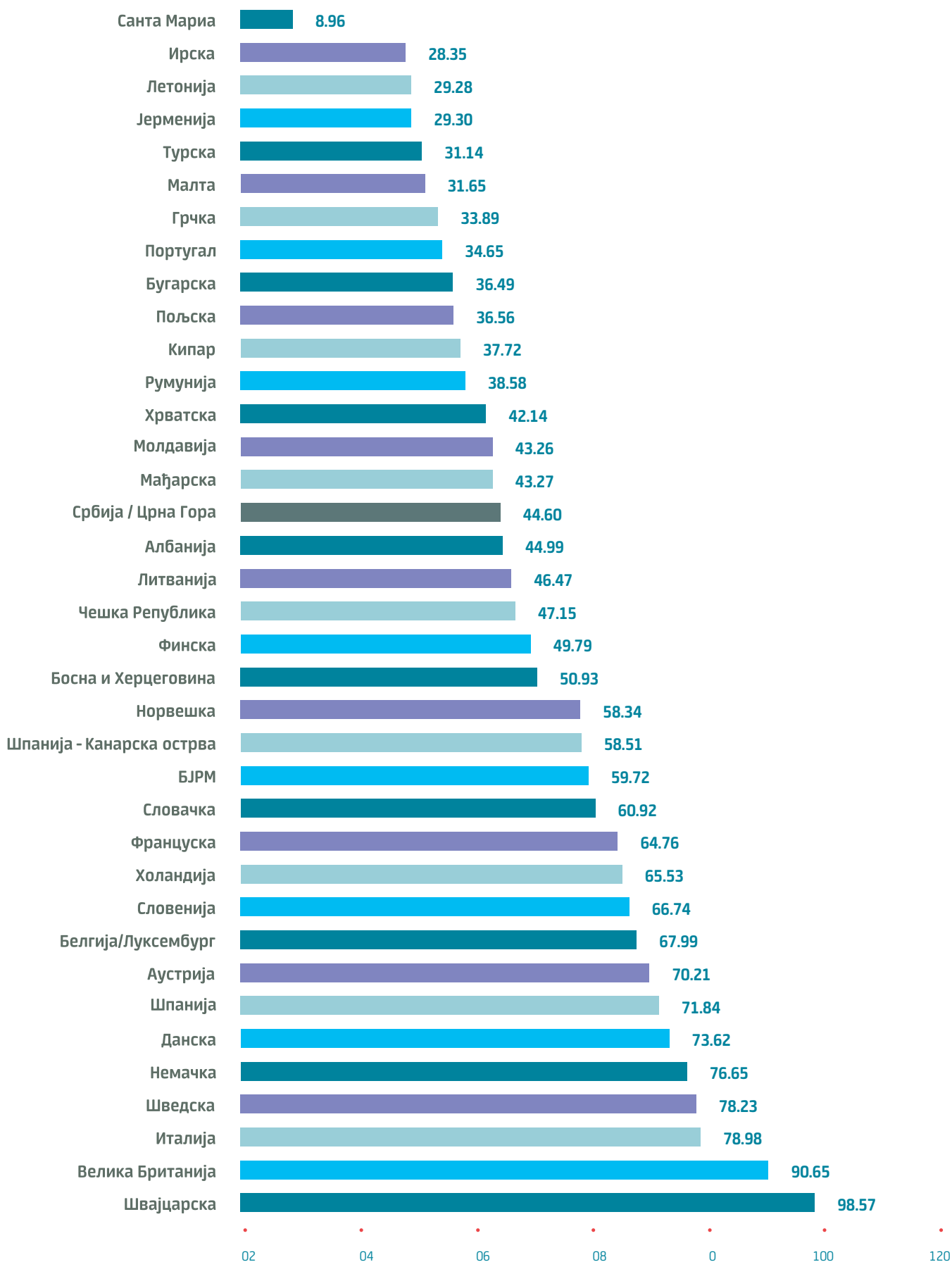
Слика 20. Број сервисних јединица у периоду од 2008. до 2013. године

Слика 21. Просечна дужина лета у "FIR" Београд и просечан „МТОВ“ у периоду од 2008. до 2013. године

Слика 22. Национална вредност јединице рутне накнаде у 2013. години

smatsa

КОМУНИКАЦИЈА, НАВИГАЦИЈА И НАДЗОР

Ваздухопловно-техничку инфраструктуру SMATSA доо чине тачни, поуздани и трајни технички системи са високим нивоом аутоматизације и ниским високостручним захтевима одржавања, који задовољавају и савремене захтеве у области заштите животне средине.

Улагања у систем контроле летења и његово унапређење у претходном периоду омогућили су да постојеће стање инфраструктуре у потпуности задовољава међународне стандарде и услове у погледу капацитета и функционалности. Извршене активности на реализацији плана рада за 2013. годину су допринеле да се ниво пружања услуга из домена комуникације, навигације и надзора подигне на знатно виши ниво, излазећи у сусрет корисницима услуга:

- **Пројекат набавке и инсталације „VHF/УHF“ радио система за потребе ЦКЛ Београд у циљу замене „VHF/УHF“ радио уређаја претходне генерације (70%)**

Реализована је прва фаза пројекта. Инсталација уређаја предвиђена на локацији Предајни центар Рудник је одложена због непредвиђеног кашњења у извођењу грађевинских радова на изградњи објекта Предајни центар Рудник.

Слика 23. Антена на предајном центру Рудник

- **Пројектовање и изградња оптичких каблова за потребе повезивања објеката АКЛ/ТКЛ са објектима локалних радио центара (50%)**

Изведени су радови на изградњи оптичких каблова на релацијама ТКЛ Подгорица (РС Српска Гора и пријемни центар) и „АКЛ Тиват“ (пријемни центар). Урађен је главни пројекат оптичког кабла на ТК центру Рудник и започета је израда пројектне документације за повезивање објеката у зони ПСС Ниш. Радови на изградњи оптичких каблова на наведеним локацијама ће бити реализовани у 2014. години.

- **Набавка и инсталација „ATIS/Volmet“ система(100%)**

У оквиру реализације пројекта, одржана је и обука за „ATIS Volmet“ систем, на основу чега су полазници стекли „Сертификат о успешно завршеној фабричкој обуци“.

- **Набавка и инсталација радио станица за комуникацију земља-земља за потребе АКЛ (70%)**

У току 2013. године је израђена техничка документација и спроведен поступак набавке, опрема је испоручена и извршена инсталација на свим предвиђеним локацијама, а остале активности везане за пројекат су предвиђене у 2014. години.

- **Пројекат проширења капацитета симулатора система за говорну комуникацију**

Крајем 2013. године, закључен је уговор са произвођачем „Frequentis AG“ из Аустрије, за проширење капацитета симулатора система за говорну комуникацију којим ће се, поред постојећих, задовољити и потребе за обуком на торањском „2D/3D“ и новом радарском симулатору. Реализација пројекта је у 2014. години.

- **Набавка услуга одржавања и техничка подршка за „VCS“, „DIVOS“ и „TRS“ телекомуникационе системе у постгарантном периоду (100%)**

Са произвођачем опреме „Frequentis AG“ из Аустрије, закључен је уговор о одржавању система у постгарантном периоду за период од 12 месеци.

- **Набавка услуга техничке подршке у вангарантном периоду за телекомуникациону мрежу (95%)**

У току 2013. године је покренут поступак предметне набавке са овлашћеним представником произвођача опреме „ALCATEL-LUCENT SERBIA OGRANAK BEOGRAD“, а закључење уговора се очекује у 2014. години.

- **Набавка и инсталација система за непрекидну анализу надзорних сензора у реалном времену**

Израдом документације и објављивањем позива за понуде, у новембру 2013. године покренут је поступак набавке. Реализација пројекта је у 2014. години.

- **Набавка услуге одржавања „TopSky-ATC“ система у постгарантном периоду (100%)**

Закључен је уговор са произвођачем опреме, фирмом „THALES AIR SYSTEMS S.A.S.“ на период од три године.

- **Поступак набавке услуге одржавања „CS-DPS“ система и „AFTN/AMHS“ система у постгарантном периоду**

Реализован је поступак набавке услуге одржавања са произвођачем опреме „Comsoft GmbH“, Немачка, за период од три године.

- **Унапређење радарског система на „PC Ковиона“ (90%)**

Извршено је хардверско и софтверско унапређење процесора примарног и секундарног радара на „PC Ковиона“, као и инсталација редувантног метео канала на Б ланцу примарног радара на радарској станици Муртеница и пратеће активности мањег обима на

другим станицама („update“ софтвера, унапређење система за надзор и управљање). Завршетак пројекта подразумева и унапређење референтних транспондера које је у току, као и спровођење друге фазе финог подешавања „Thales MSTs“ трекера, и то у току 2014. године.

- **Подешавање „ARTAS“ система за пријем радарских података суседних контрола летења (Витоша и Софија „TAR“ („BULATSA“, Бугарска), Скопље Бањски Рид („M-NAV“, Македонија) и Манастир („ROMATSA“, Румунија) (100%)**

Након спроведеног поступка набавке, закључен је уговор са понуђачем „Comsoft GmbH“, Немачка. Пројекат је реализован у целости, инсталирана је и активирана нова верзија софтвера „VBA1“ система „ARTAS“, као и нови сет параметара и нова база података.

- **Имплементација „Entry Node“ система - прослеђивање „CPRs“, које генеришу главни („ARTAS“) и резервни („MSTs“) трекер „TopSky-ATC“ система, као и „FSA“ порука, ка „ETFS“ централном серверу у Бриселу (100%).**

У оперативан рад је пуштен „Entry Node“ систем који се налази у техничкој сали ЦКЛ Београд и повезан је са „TopSky-ATC“ и „AFTN/AMHS“ системима.

- **Поступак набавке хардверских компонента „CIMAТ“ („Civil-Military Air Traffic Management Coordination Tool“) система за потребе унапређења процеса цивилно војне координације војске Србије и војске Црне Горе на три локације: Аеродром Београд, Земун и Аеродром Подгорица, је започет у 2013. године. У 2014. години је предвиђен наставак поступка набавке и набавка компоненти.**

- **Имплементација „FMTP“ протокола са појединим „OLDI“ партнерима (25%)**

Иако је било планирано да се транзиција изврши са четири суседа, због немогућности да изврше транзицију на време, веза је успостављена само са пружаоцем услуга „ROMATSA“ (Букурешт, Арад).

- **Имплементација прве фазе екстерне „IP“ мреже за пријем и предају „OLDI“, „AFTN“ и радарских података (100%)**

- **Имплементација „AFTN“ везе Београд – Софија**

Извршено је тестирање размене „AFTN“ порука између „AFTN/AMHS“ система у Београду и „AFTN“ система у Софији и након тога и имплементација на оперативном „AFTN/AMHS“ систему.

Ажурирана је АМС база „Eurocontrol“-а са рутним индикаторима сагласно увођењу нове „AFTN“ везе.

- **Тестови интероперабилности SMATSA доо, „AMHS“ система са „AMHS“ системима суседних АСС (100%)**

Успешно је завршено „AMHS“ тестирање интероперабилности везе Београд-Бања Лука.

- **„DVOR/DME“ – инсталација уређаја на новим локацијама у оквиру аеродрома „Никола Тесла“ у Београду и аеродрома у Вршцу**

У циљу унапређења ваздухопловних поступака, током године је покренут пројекат набавке и инсталације „DVOR/DME“ уређаја за аеродром „Никола Тесла“ у Београду и аеродром у Вршцу, а реализација пројекта се очекује у току 2014 и 2015. године.

- **Набавка секундарног надзорног радара (35%)**

По окончању поступка јавне набавке, у децембру је закључен уговор за набавку и инсталацију секундарног радара на радарској станици „Српска Гора“ са понуђачем „Thales Air Systems S.A.S.“, Француска. Активности на реализацији уговора биће спроведене у 2014. години, а коначна имплементација у првој половини 2015. године.

- **Набавке услуга одржавања и техничке подршке за „ЗРНС“ системе у постгарантном периоду (100%)**

Закључени су уговори о одржавању система у постгарантном периоду на рок од 36 месеци, и то са произвођачем „Moog Fernau Ltd.“ из Велике Британије за „DME“ системе, а са произвођачем „Indra Navia AS“ из Норвешке за „ILS“ системе.

- **Инсталација и пуштање у оперативни рад резервних анемометара**

У току 2012. године је закључен уговор о набавци резервних анемометара за „АКЛ Београд“, „АКЛ Батајница“, „АКЛ Поникуе“, „ТКЛ Подгорица“, „АКЛ Краљево“ и „АКЛ Вршац“ који је реализован у 2013. години.

- **Набавка ласерских силовметара и мерача видљивости**

Реализован је поступак набавке и закључен уговор са понуђачем „VAISALA Oy“, Финска, за испоруку ласерских силовметара, мерача видљивости за потребе „АКЛ Батајница“, „АКЛ Поникуе“, „ТКЛ Подгорица“, „АКЛ Тиват“, „АКЛ Ниш“, „АКЛ Краљево“ и „АКЛ Вршац“. Пројекат се фазно реализује у периоду 2014–2016. година.

ВАЗДУХОПЛОВНО ИНФОРМИСАЊЕ

Домен пружања услуга ваздухопловног информисања током 2013. године је обележила имплементација „EAD BF“ („Briefing Facility“), који представља један од алата „EAD DU“ апликације за претполетно информисање („International NOTAM Operation Data User“ – „INO DU“). На овај начин се омогућава пријем, обрада и слање планова лета („FPL“) уз аутоматско креирање претполетних информативних билтена („Pre-Flight Information Bulletin – PIB“), потребних за безбедно и експедитивно извршење одређеног лета.

Представници SMATSA доо су током 2013. године активно учествовали у радним групама као што је „OPADD FG“, састављене од експерата за израду „NOTAM“-а, који на основу анализе „ICAO Doc“ и садашње праксе имају задатак да израде нови „OPADD“ („Оперативни поступци за динамичке AIS податке“). Осим тога, претходну годину је обележило и учешће на „AI OPS“, водећем „AIS“ форуму, где се одређују смернице и утврђују стандарди за рад оперативних служби „AIS“-а.

О успешности пословања у домену пружања услуга ваздухопловног информисања говоре и следећи индикатори:

Табела 2. Индикатори у домену пружања услуга ваздухопловног информисања

Назив индикатора	Планирано	Остварено
Оцена квалитета података	0,78¹	0,78
Грешке у објављеним „NOTAM“-има		око 1,5%
Решени приговори (AIS.SCO)		100%
Грешке/неусаглашености у подацима у „EAD SDO“-у		0%
Грешке у садржају фајлова на „EAD PAMS“-у		0%

Пресек планираних и реализованих активности у 2013. години, са одговарајућим степеном остварења приказан је у следећој табели:

Табела 3. Пресек реализованих активности у домену пружања услуга ваздухопловног информисања током 2013. године

Назив планиране активности	Степен остварења активности	Образложење
Имплементација електронског Зборника ваздухопловних информација за летење по визуелним правилима („eVFR AIP, electronic Visual Flight Rules Aeronautical Information Publication“).	100%	Електронски „VFR AIP“ је постављен на веб страницу фирме и „EAD PAMS“ и доступан је свим заинтересованим корисницима. Израђен је и „CD“ публикације са „pdf“ фајловима.
Имплементација сигурносног система управљања информацијама.	0%	Реализација активности ће започети након усвајања европске уредбе („ЕС/73/2010“) у оквиру националног законодавства.
Активности у вези започетог пројекта које ће за циљ имати усаглашавање са захтевима европске „Уредбе о квалитету ваздухопловних података“ („ЕС/73/2010“, уредба донета у оквиру иницијативе „Јединствено европско небо – SES, Single European Sky“).	15%	Урађена је „Анализа усаглашености са ADQ“. Наставак активности ће уследити након усвајања европске уредбе („ЕС/73/2010“) у оквиру националног законодавства.

ВАЗДУХОПЛОВНЕ МЕТЕОРОЛОШКЕ УСЛУГЕ

У домену пружања ваздухопловних метеоролошких услуга током 2013. године извршена је инсталација приказа локалних редовних и специјалних извештаја са „А/Д Вршац“ у „Ваздухопловном метеоролошком центру“ (ВМЦ). Такође, уведено је издавање „TREND“ прогнозе за аеродром Вршац.

Даља унапређења система за: обраду и дистрибуцију метеоролошких података кроз надоградњу софтвера „SAWAS Web“ апликацијом, инсталацију панорамских камера на свим аеродромима и унапређење интегрисаног аутоматског система, се планирају за наредни период. Током 2013. године, представник SMATSA доо је учествовао на 23. састанку „Метеоролошке групе“ („МЕТГ“) одржаном у Паризу у канцеларији „ICAO“ за Европу и северни Атлантук, од 17. до 20. септембра 2013. године.

У циљу праћења успешности пословања у домену пружања ваздухопловних метеоролошких услуга дефинисани су одређени индикатори, а њихове планиране и остварене вредности представљене су у следећој табели:

Индикатор тачности прогноза за аеродром дефинисан је и међу циљевима квалитета SMATSA доо који се односе на процесе пружања ваздухопловно-метеоролошких услуга. Резултати анализе остварења тачности прогноза за аеродроме у надлежности SMATSA доо приказани су у Табели 7.

Табела 4. Индикатори у домену пружања ваздухопловних-метеоролошких услуга

Назив индикатора	Планирано	Остварено
Благовременост достављања докумената потребних за оперативни рад	100%	96%
Тачност прогноза за аеродром („TAF“)	100%	100%

07 ЛЉУДСКИ РЕСУРСИ

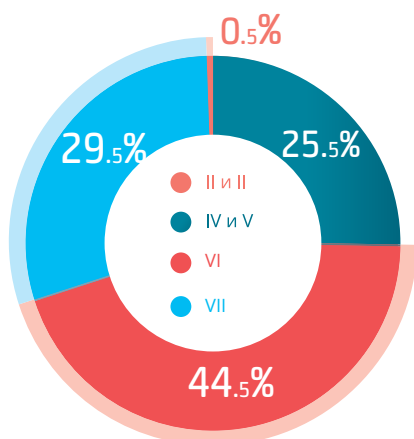
SMATSA доо континуирано ствара пословни и организациони амбијент за примену и увећање знања, вештина и способности својих запослених. Користећи искуства најбоље светске праксе, унапређењем унутрашњих процеса и корпоративне културе, SMATSA доо тежи ка остварењу пословних циљева. С тим у вези, регрутација и задржавање квалитетних људи је препознато као приоритет послодавца, будући да од креативности, стручности и задовољства запослених зависи и укупан пословни резултат.

Организациона структура SMATSA доо је формирана тако да у потпуности пружа могућност за обављање делатности SMATSA доо у складу са стратешким циљевима и принципима пословања. Организациона структура SMATSA доо је приказана у Прилогу 2.

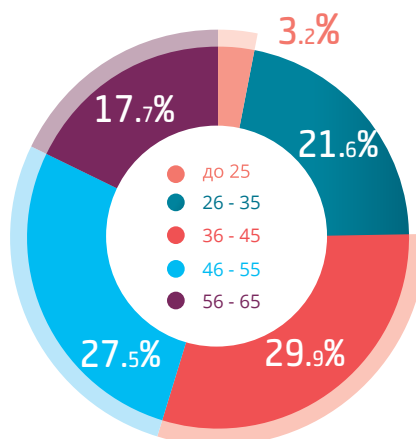
Реализација политике људских ресурса у погледу просечног броја запослених била је у складу са планом. Просечан број запослених у 2013. години је био 883, што је у односу на планирани просечан број запослених за 2013. годину од 875, веће

за скоро 1%. Због повећања обима посла појединих организационих јединица, у 2013. години је ангажован одређени број извршилаца на одређено време, који је утицао на то да просечан број запослених незнатно премаши планирани. Међутим, остале флукуације запослених утицале су на то да на крају године број запослених буде на нивоу из претходних година, тако да се може говорити о стабилној политици људских ресурса. Структура запослених према степену стручне спреме, старосној структури и полу приказана је на следећим сликама.

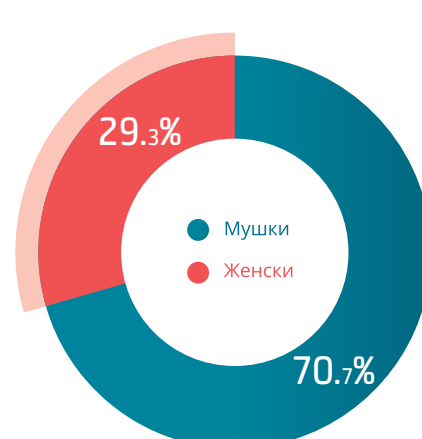
Слика 24. Структура запослених према степену стручне спреме

Слика 25. Старосна структура запослених

Слика 26. Структура запослених према полу

Успостављени систем управљања безбедношћу у SMATSA доо пружа гаранције и ствара услове за безбедно одвијање ваздушног саобраћаја у „FIR“ Београд. Препоруке добијене од представника „EUROCONTROL“ и „CANSO“ у циљу достизања што већег нивоа зрелости „SMS“ и активности на њиховом успостављању, представљају главни циљ

рада одељења за безбедност SMATSA доо. У настојању да задовољи захтеве својих корисника, SMATSA доо ради на константном унапређењу система управљања безбедношћу у складу са највишим стандардима и препорученом праксом. Следећи основне принципе безбедности, SMATSA доо примењује одговарајуће процедуре рада како би се обезбедило

боље разумевање, прихватање и примена високих стандарда безбедности ваздушног саобраћаја. У складу са планом дефинисаним у Годишњем плану, током 2013. године настављен је рад на испуњавању постављених циљева на пољу безбедности ваздушног саобраћаја.

Табела 5. Веза реализованих активности са активностима из Годишњег плана активности за 2013. годину

Назив планиране активности	Степен остварења активности	Напомена/Образложење
Рад на безбедносним случајевима најбитнијих сегмената у пружању услуга у циљу доказивања безбедности	100%	Све промене у функционалном систему се третирају правовремено у складу са Процедуром идентификације и умањења ризика. У 2013. години није било потреба за израду безбедносних случајева али су улазни параметри, почетне безбедносне анализе и безбедносне процене рађене у складу са прописаном регулативом.
Анализе догађаја, процена и умањење ризика у систему пружања услуга контроле летења, припреме и извођења безбедносних контролних прегледа	100%	Анализа догађаја се врши за догађаје који су по последицама или учесницима у догађају везани за пружање услуга од стране SMATSA доо. Препоруке, научене лекције и добре праксе се дистрибуирају запосленима, од којих се добијају повратне информације.
Праћење тренутних процеса на спровођењу дефинисане политике безбедности, као и унапређење постојећих процедура и упутстава у складу са захтевима и препорукама	80%	Допуна процедура је урађена у складу са захтевима регулативе и променама у организацији SMATSA доо. Измене у складу са дефинисаним превентивним мерама су у току.
Надгледање прописаних поступака за спречавање инцидената на полетно-слетној стази	70%	Процедуре за рад које се примењују на аеродрому „Никола Тесла и у SMATSA доо, као и сигнализација и уређаји којима су опремљене маневарске површине свакако су допринеле минимизирању броја инцидената на полетно-слетној стази аеродрома „Никола Тесла“. Формирање тела „Runway Safety Team“ за аеродром „Никола Тесла“, које је прописано међународном регулативом, још увек је у почетној фази због проблема око уговарања трилатералног споразума. Међутим, представници аеродрома „Никола Тесла“, „JAT/Air Serbia“ и SMATSA доо се састају по потреби („deicing“ на платформи, „ILS/catIII“, „LVP“ процедуре) и заједнички доносе одлуке у циљу побољшања безбедности и несметаног одвијања ваздушног саобраћаја.
Иницирање активности за испуњавање обавеза по „ESSIP“ циљу – „Level Bust“	80%	Испуњавање обавеза из „European action plan for the prevention of level bust“ је у великој мери завршено. Делови који нису испуњени тичу се увођења „AIM“. Обзиром да је у већем броју земаља испуњен, овај циљ је избрисан са листе „Safety ESSIP“ циљева за 2013. годину.
Интеграција система техничке заштите у јединствену платформу која обезбеђује централизовано обавештавање о догађајима, правовремену реакцију, као и прецизно обавештавање и извештавање о редоследу активности у систему		Интеграција ће бити реализована након опремања локација системима техничке заштите, чија набавка и пуштање у рад се очекује у наредном периоду.

Поред тога, у склопу константног унапређења система управљања безбедношћу, током 2013. године реализоване су и друге активности:

- Представници SMATSA доо учествовали су на радионици „Safety Culture Regional Workshop”, одржаној у Бриселу, на којој је представљено стање безбедносне културе („Safety Culture Measurement”) у „ЕАСА” региону, као и планови, предлози и добре праксе за даљи развој у овој области.
- Под вођством „Координационог тима”, чији су чланови, поред представника SMATSA доо и представници „ДЦВ” и „АЦВ”, израђени су „Протокол о активностима у процесу надзора над управљањем ваздушним простором, капацитетом и протоком ваздушног саобраћаја” („ASM/ATFCM”) и „Протокол о активностима у вези са променама у функционалном систему”.
- У оквиру периодичних провера спроведених од стране ваздухопловних власти извршена је провера имплементираних система управљања безбедношћу („ДЦВ”), као и провера спровођења анализе догађаја и степен примене прописаних захтева, по питањима: вршење безбедносних контролних прегледа, ширење сазнања из анализа догађаја,

вођење евиденције и достављање извештаја о догађајима („АЦВ”). Поред тога, у склопу стандардне инспекције „ЕАСА” над „ДЦВ” у оквиру посете SMATSA доо спроведена је провера усклађености интерне процедуре за пријављивање и анализу догађаја са регулаторним захтевима и стандардима.

- У склопу обуке оперативног особља SMATSA доо у „ЦКЛ Београд”, одржана је радионица о управљању ризицима у обуци контролора летења у оперативним јединицама, као и радионица о управљању безбедношћу, обезбеђивању и руковођењу у кризним ситуацијама.

Мерење перформанси система у складу са дефинисаним захтевима и препорукама обезбеђује транспарентност и висок степен безбедносних достигнућа. Током 2013. године спроведено је мерење са циљем одређивања достигнућа на пољу успостављеног система управљања безбедношћу („EUROCONTROL CANSO SMS Standard of Excellence Measurement 2013”).

Такође, спроведен је и поступак мерења безбедносне културе („Safety Culture Measurement”) у SMATSA доо. Резултати испитивања које је спроведено међу запосленима, а за чију обраду и валидацију је био задужен „LSV” („London School of Economics”), представљени су на радионици коју је „EUROCONTROL” организовао у SMATSA доо.

8.1 БЕЗБЕДНОСНИ ИНДИКАТОРИ

За потребе оцене и праћења развоја нивоа безбедности система, а у складу са прописима ваздухопловних власти - „Директората цивилног ваздухопловства Републике Србије” („ДЦВ”) и „Агенције за цивилно ваздухопловство Црне Горе” („АЦВ”), утврђени су одговарајући безбедносни индикатори и безбедносни циљеви SMATSA доо.

Анализа безбедносних индикатора врши се на годишњем нивоу, узимајући у разматрање податке за последње три године. Резултати анализе безбедносних индикатора за 2013. годину представљени су у наставку.

8.1.1 Индикатори догађаја

8.1.1.1 Индикатор удеса

Прихватљив ниво безбедности за удесе у којима је „АТМ” имао удела износи мање од 0,007 удеса на годишњем нивоу. Безбедносни циљ до 2015. године износи мање од 0,005 удеса на годишњем нивоу.

У периоду од 2011. до 2013. године у ваздушном простору надлежности SMATSA доо пријављено је у просеку 6,33 догађаја категорије „удес ваздухоплова” на годишњем нивоу. Како ниједан од удеса није био „са уделом АТМ” односно није настао као последица пропуста у раду SMATSA доо, по овом критеријуму достигнут је прихватљив ниво безбедности.

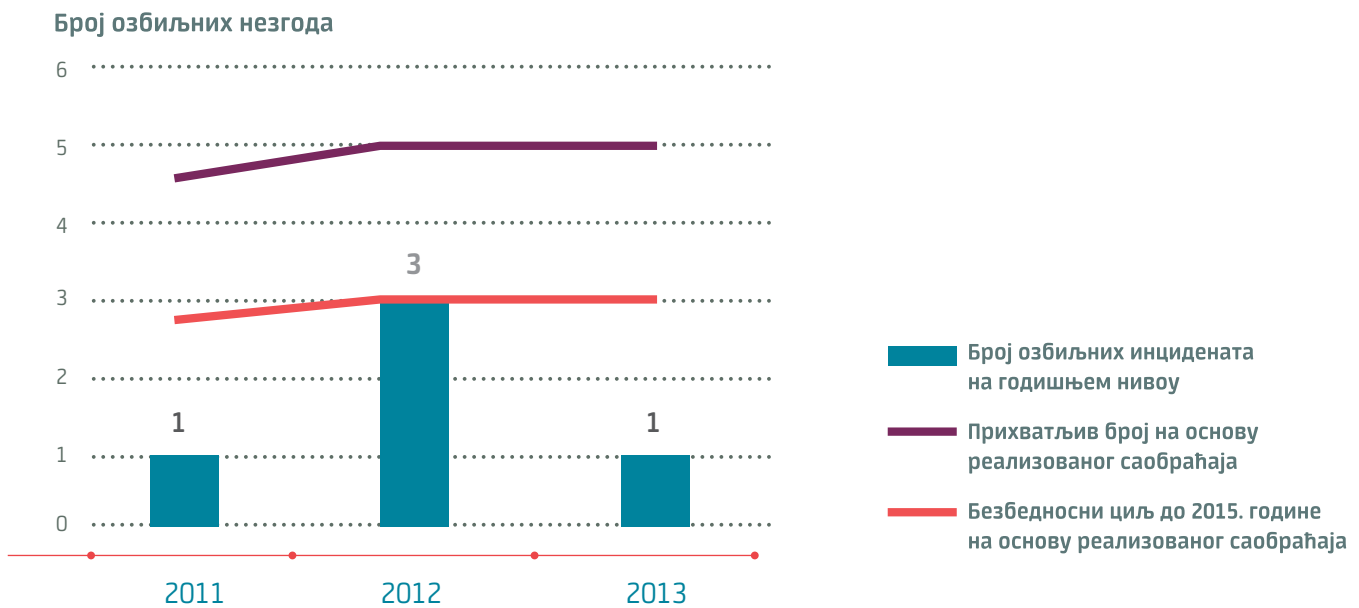
Табела 6. Број удеса на годишњем нивоу			
Година	2011.	2012.	2013.
Број удеса ваздухоплова без утицаја „АТМ”	10	4	5
Број удеса ваздухоплова са утицајем „АТМ”	0	0	0

8.1.1.2 Индикатор озбиљних инцидената

Прихватљив ниво безбедности дефинисан према индикаторима озбиљних инцидената, одређен од стране ваздухопловних власти, износи мање од 5 озбиљних инцидената на годишњем нивоу. Безбедносни циљ до 2015. године износи мање од 3 озбиљна инцидента на годишњем нивоу.

У ваздушном простору надлежности SMATSA доо, у периоду од 2011. до 2013. године пријављено је у просеку 2 догађаја категорије „озбиљан инцидент“ на годишњем нивоу, чиме је безбедносни критеријум испуњен.

Слика 27. Број озбиљних инцидената у периоду од 2011. до 2013. године

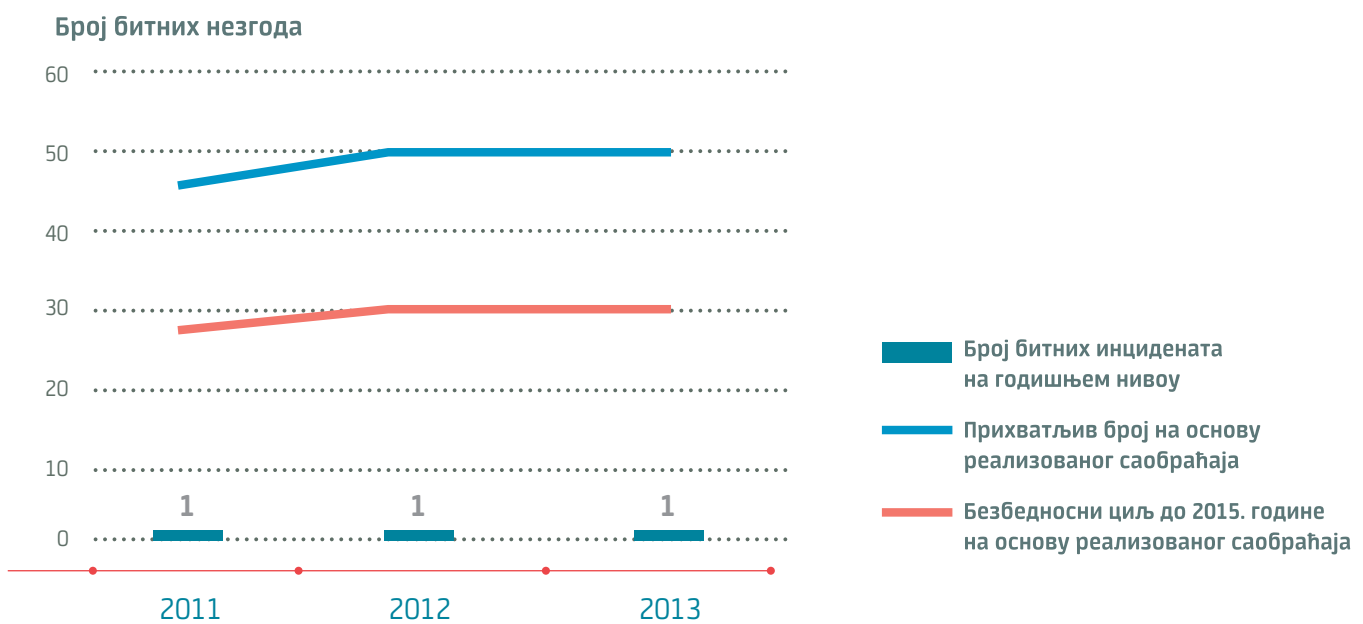

8.1.1.3 Индикатор битних инцидената

Прихватљив ниво безбедности дефинисан према индикаторима озбиљних незгода, прописан од стране ваздухопловних власти, износи мање од 50 битних инцидената на годишњем нивоу. Безбедносни циљ за 2015. годину је мање од 30 битних инцидената на годишњем нивоу.

Са једним догађајем категорије битних незгода на годишњем нивоу, колико је пријављено у ваздушном простору надлежности SMATSA доо у периоду од 2011. до 2013. године, достигнут је прихватљив ниво безбедности.

Слика 28. Број битних инцидената у периоду од 2011. до 2013. године

8.1.1.4 Индикатор неовлашћених изласака на ПСС

Према прописима ваздухопловних власти прихватљив ниво безбедности износи мање од 3 неовлашћена изласка на „ПСС“ на годишњем нивоу. Безбедносни циљ за 2015. годину је мање од два неовлашћена изласка на ПСС на годишњем нивоу.

У периоду од 2011. до 2013. године у ваздушном простору надлежности SMATSA доо није било пријављених догађаја категорије неовлашћених изласака на „ПСС“, чиме је испуњен захтевани ниво безбедности.

8.1.2 Индикатори догађаја карактеристичних за „АТМ“ који су везани за расположивост „СНС“ уређаја и система

8.1.2.1 Индикатор отказа „DPS“ („TopSky-ATC“) система

Прихватљив ниво безбедности дефинисан према индикатору за оперативни систем за обраду радарских података и планова летења („TopSky-ATC“) износи мање од 10 кварова на годишњем нивоу.

Безбедносни циљ до 2015. године, одређен од стране „ДЦВ“, је одржати вредност прихватљивог нивоа безбедности испод 8 кварова на годишњем нивоу, уз задовољење усвојених препорука „EUROCONTROL“-а за потребну расположивост система.

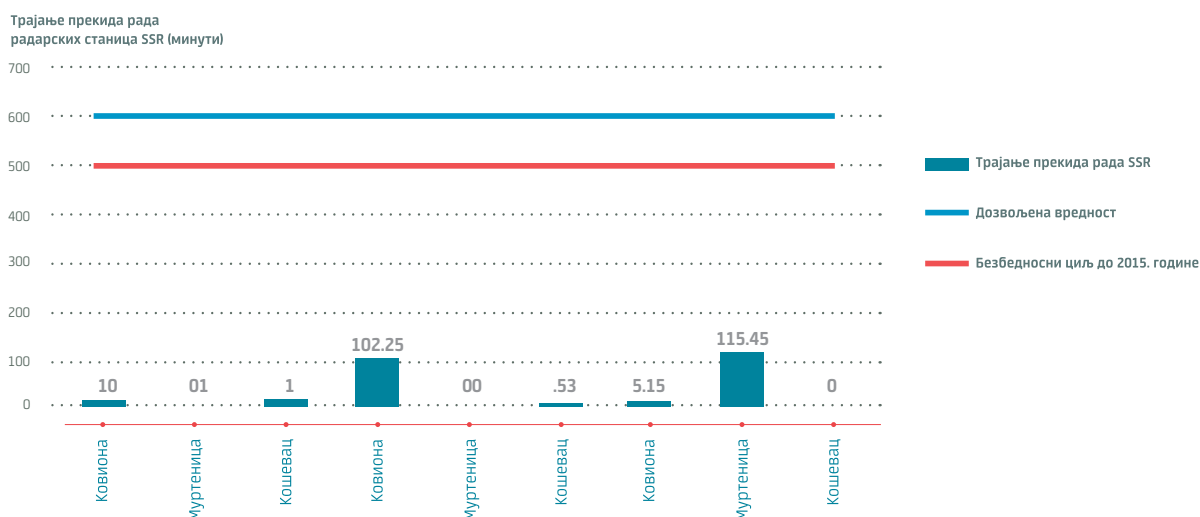
С обзиром да у периоду од 2011. до 2013. године није било кварова „DPS“ система, безбедносни индикатор за „DPS“ систем („TopSky-ATC“) је у оквиру прихватљивог нивоа безбедности.

8.1.2.2 Индикатор трајања прекида рада радарских станица „SSR“

Прихватљив ниво безбедности за „SSR“ радарске станице, усвојен по препоруци „EUROCONTROL“-а, подразумева да акумулирано време прекида рада „SSR“ радара износи мање од 600 минута годишње. Безбедносни циљ до 2015. године јесте задржати акумулирано време прекида рада „SSR“ радарских система у току године испод 500 минута, не узимајући у обзир планске прекиде рада.

Вредност безбедносног индикатора добијеног из трогодишњег узорка за три „SSR“ радарске станице (Ковиона, Муртеница и Кошевац) је у оквиру прихватљивог нивоа безбедности прописаног од стране „ДЦВ“.

Слика 29. Трајање прекида рада „SSR“ радарских система у периоду од 2011. до 2013. године

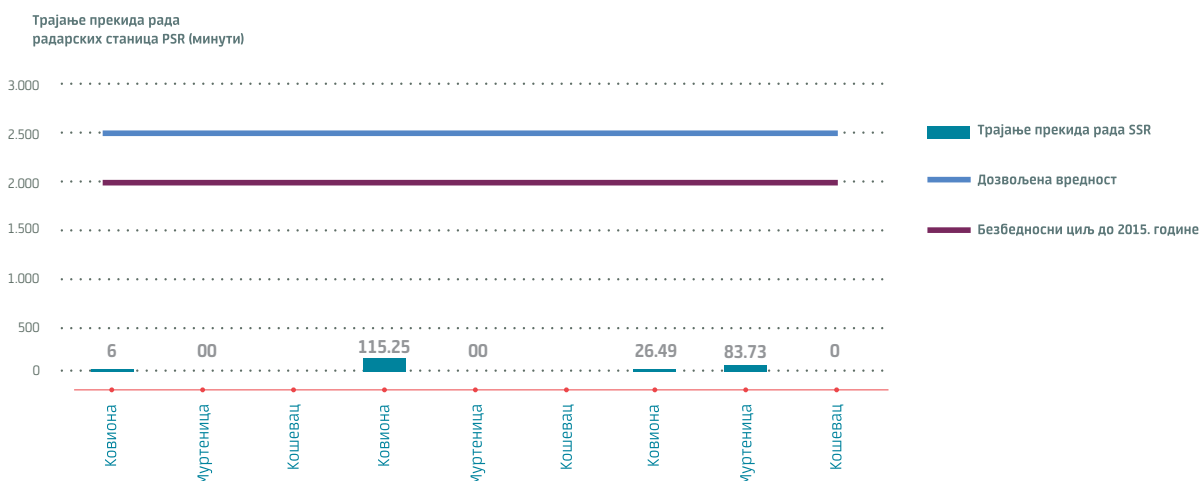

8.1.2.3 Индикатор трајања прекида рада радарских станица „PSR“

Прихватљив ниво безбедности за „PSR“ радарске станице, прописан од стране „ДЦВ“, подразумева да акумулирано време прекида рада износи мање од 2.400 минута на годишњем нивоу. Безбедносни циљ до 2015. године је задржати акумулирано време прекида рада „PSR“ радарских система у току године испод 2.000 минута.

У периоду од 2011. до 2013. године просечно трајање прекида рада на три „PSR“ радарске станице (Ковиона, Муртеница и Кошевац) било је у оквиру прихватљивог нивоа безбедности.

Слика 30. Трајање прекида рада „PSR“ радарских система у периоду од 2011. до 2013. године

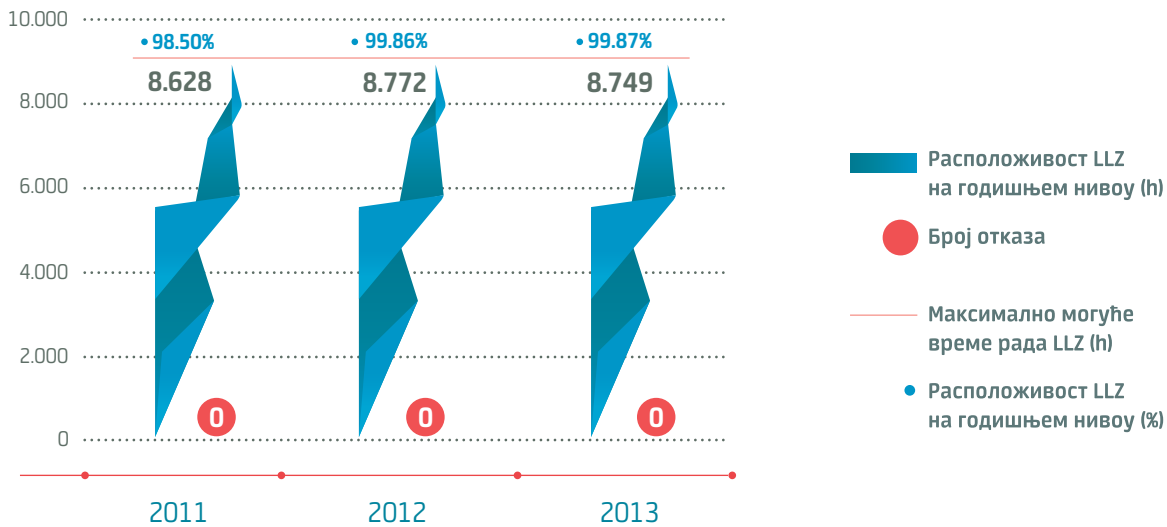

8.1.2.4 Индикатор отказа „LLZ ILS 12 (CAT III)”

Локалајзер „LLZ12 (CAT III)” је током 2013. године од могућих 8.760 сати радио укупно 8.749 часова (расположивост 99,87%). Са просечним временом рада од 8.716 сати годишње у периоду од 2011. до 2013. године, без отказа, индикатор „МТВО” (средње време између отказа) за „LLZ ILS 12 (CAT III)” је у оквиру прихватљивог нивоа безбедности одређеног од стране „ДЦВ”-а и усвојене вредности по препоруци „ИКАО”-а (више од 4.000 часова на трогодишњем нивоу).

Слика 31. Време рада и број отказа уређаја „LLZ12 (CAT III)” у периоду од 2011. до 2013. године

Време рада локалајзера LLZ12 ILS

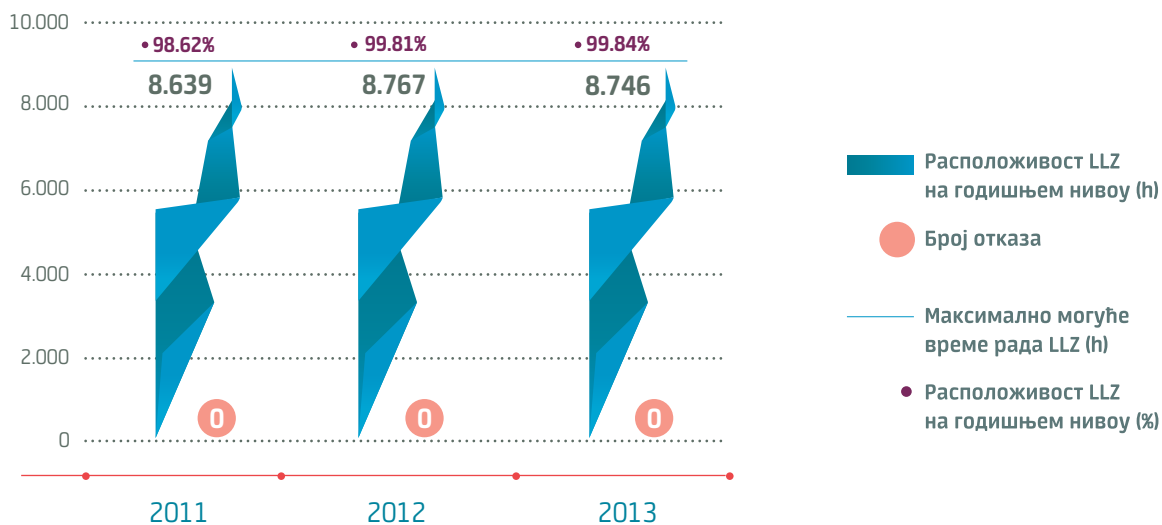

8.1.2.5 Индикатор отказа „LLZ ILS 30 (CAT I)”

Локалајзер „LLZ30 (CAT I)” је током 2013. године био расположив 8.746 часова (расположивост 99,84%). Узимајући у обзир просечно време рада од 8.717 сати годишње и један отказ у периоду од 2011. до 2013. године, индикатор „МТВО” (средње време између отказа) за „LLZ ILS 30 (CAT I)” је у оквиру прихватљивог нивоа безбедности одређеног од стране „ДЦВ”-а и усвојене вредности по препоруци „ИКАО”-а (више од 1.000 часова на трогодишњем нивоу).

Слика 32. Време рада и број отказа уређаја „LLZ30 (CAT I)” у периоду од 2011. до 2013. године

Време рада локалајзера LLZ30 ILS

8.1.2.6 Индикатор говорне комуникације земља-ваздух

Број губитака и деградација сервиса говорне комуникације земља-ваздух је у периоду од 2011. до 2013. године у просеку износио 7,33 губитака сервиса на годишњем нивоу, што је у оквиру прихватљивог нивоа безбедности одређеног од стране „ДЦВ”-а, који подразумева мање од 60 губитака (инцидената) или деградација сервиса на годишњем нивоу. Безбедносни циљ је, до 2015. године, остварити максимално 50 губитака сервиса на годишњем нивоу.

МЕНАЏМЕНТ КВАЛИТЕТОМ

У настојању да одговори на захтеве корисника на најбољи начин, SMATSA доо посвећује значајну пажњу сталном унапређењу квалитета у свим фазама процеса рада. У складу са захтевима „ISO“ стандарда успостављено је систем менаџмента квалитетом прилагођен унутрашњој организацији, који обезбеђује документовање свих активности које могу утицати на квалитет и ефективну примену производа и услуга и обезбеђује ефикасно функционисање целокупног система.

У мају 2013. године успешно је спроведена ресертификациона провера успостављеног система менаџмента квалитетом од стране сертификационе куће „Societe Generale de Surveillance (SGS)“, чији резултат представља најбољу потврду добро успостављеног система менаџмента квалитетом у складу са „ISO 9001:2008“ стандардом.

„ISO 9001:2008“ сертификат обухвата све услуге које SMATSA доо пружа, односно: управљање ваздушним саобраћајем - „АТМ“ („АТS“, „АSМ“, „АТFCМ“) укључујући израду навигационих поступака; услуге комуникације, навигације и надзора („СNS“); ваздухопловне метеоролошке услуге („МЕТ“); услуге ваздухопловног информисања („АIS“), укључујући израду ваздухопловних карата; калибража уређаја и система из ваздуха; обука

особља пружалаца услуга у ваздушној пловидби и пилота авиона, као и одржавање авиона у складу са одобреним обимом радова.

Континуирано спровођење активности на одржавању и унапређењу успостављеног и сертификованог система менаџмента квалитетом, омогућава праћење и унапређење ефикасности пословања SMATSA доо и остваривање политике квалитета.

- **унапређење документованих процедура,**
- **одржавање и унапређење система интерних провера „QMS“,**
- **примена и унапређење методологије превентивних и корективних мера приликом извршења активности у оквиру редовних процеса,**
- **рад на интеграцији провера/надзора менаџмент система („QMS“ / „SMS“) и примена методологије превентивних и корективних мера у оквиру „SMS“,**
- **праћење, мерење и прилагођавање кључних индикатора перформанси процеса .**

Утврђивањем циљева квалитета, које на годишњем нивоу дефинише „Комитет за квалитет“, SMATSA доо прати способности процеса да остваре циљане резултате и идентификује могућности за побољшање. Реализација циљева квалитета у 2013. години представљена је у Табели 7. У оквиру пројекта успостављања „АNS“ у Босни и Херцеговини, посебна пажња је посвећена размени искустава у вези увођења и унапређења система менаџмента квалитетом са другим провајдерима услуге контроле летења („CroatiaControl“ и „BHANSA“).

Табела 7. Остварење циљева квалитета SMATSA доо за 2013. годину

Број	Циљ квалитета	Планирана вредност	Остварено	Напомена
Циљеве квалитета у процесима пружања „АТМ“ услуга:				
1.	Кашњење по лету, генерисано од стране SMATSA доо	< 0,19 минута по једном лету	Да	Према подацима „EUROCONTROL NMOC (Traffic and Delay per Country)“ током 2013. године кашњење по једном лету генерисано од стране SMATSA доо износи 0,017 min по „IFR“ лету. Сва кашњења су генерисана од стране „ЦКЛ Београд“. Аеродромске контроле летења нису генерисале кашњења.
2.	Процент ваздухоплова који полећу у оквиру слота	> 81%	Да	Према подацима „EUROCONTROL NMOC (Traffic and Delay per Country)“ током 2013. године остварена је вредност од 88,0% на годишњем нивоу.
3.	Број озбиљних инцидената за које је анализом утврђено да су узроковане од стране АТМ	< 5	Да	Увидом у базу догађаја која се води у „SQS.10“, утврђено је да је од озбиљних догађаја забележен случај изласка ваздухоплова са „ПСС“ након слетања („runway excursion“), без последица по ваздухоплов и посаду. Анализом је утврђено да догађај није узрокован од стране „АТМ“.
Циљеве квалитета у процесима пружања „СНС“ услуга:				
4.	Системска расположивост техничких уређаја и система који непосредно утичу на пружање услуга	99,9%	Да	И поред изузетака од жељених вредности системске расположивости, а услед појединачне и групне редувантности „СНС“ уређаја и система, током 2013. године није било прекида у пружању „СНС“ сервиса, па се може сматрати да је циљ квалитета из домена „СНС“ испуњен.
Циљеве квалитета у процесима пружања „МЕТ“ услуга:				
5.	Тачност прогноза за аеродром („ТАФ“)	Према „ICAO“, Annex 3, Attachment B”	Да	Резултати анализе остварења тачности прогноза за аеродром („ТАФ“): за „ЛВТ“ 98,8%, за „ЛВЕ“ 98,8%, за „ЛВР“ 98,2%, за „ЛКВ“ 95,2%, за „ЛНИ“ 96,7%, за „ЛУЗ“ 93,4%, за „ЛРГ“ 97,8%, за „ЛТВ“ 95,5%, просечно за све аеродроме 96,8% што представља потпуно остварење циља квалитета (100%).
Циљеве квалитета у процесима пружања „АИС“ услуга:				
6.	Оцена квалитета „Q“	≥ 0,78	Да	Оцењивање квалитета је спроведено на узорку од 32 податка. Просечна оцена за овај узорак износи 0,78.
Циљеве квалитета у процесима пружања „ТРЕ“ услуга:				
7.	Оствареност броја часова теоријске наставе за текућу годину за сваку започету групу кандидата у „Центру за обуку“	100%	Да	Циљ је остварен 100%. Укупно је спроведено 18 курсева.
8.	Оствареност броја часова практичне обуке за текућу годину за сваку започету групу кандидата у „Центру за обуку“	100%	Да	Све обуке које су реализоване у Центру за обуку су спроведене по одобреним плановима, програма и процедурама о спровођењу обука и по предвиђеној динамици која је дефинисана у плановима.
Циљеве квалитета у процесима пружања FTO услуга:				
9.	Оствареност броја часова теоријске наставе за текућу годину, за сваку започету групу кандидата у SMATSA Ваздухопловној Академији	100%	Да	Циљ је остварен 117%. Планирано: 6,192 часова, реализовано: 7,240 часова. Реализовано је више часова од планираних због додатне наставе.
10.	Оствареност планираних рокова завршетка теоријске обуке за текућу годину у SMATSA Ваздухопловној Академији	100%	Да	Рокови завршетка за све започете групе су испоштовани.

Табела 7. Остварење циљева квалитета SMATSA доо за 2013. годину

Број	Циљ квалитета	Планирана вредност	Остварено	Напомена
11.	Оствареност броја сати налета за текућу годину, за сваку започету групу кандидата у SMATSA Ваздухопловној Академији	100%	Не	Циљ је остварен 85%. Планиран број сати налета: 12,249, реализован број сати налета: 10,387. До подбацавања испуњености дошло је због уписивања на обуку мањег броја кандидата од планираног.
12.	Оствареност планираних рокова завршетка летачке обуке за текућу годину у SMATSA ваздухопловној академији	100%	Да	Рокови завршетка за све започете групе су испоштовани за све кандидате који су били редовни на летачкој обуци.
Циљеви квалитета у процесима пружања „KAL” услуга:				
13.	Реализација годишњег плана калибраже	100%	Да	Годишњи план калибраже је остварен 113%. Реализовано је 326 калибража према годишњем плану, 3 калибраже према новим Уговорима и 13 ванредних калибража.
14.	Обнављање уговора о калибражи	Босна и Херцеговина, Република Српска и Албанија	Не	Обновљени су уговори о пружању услуга калибраже „ЗРНС” са Босном и Херцеговином и Републиком Српском. Уговор са Албанијом је истекао, али држава није расписала тендер за набавку услуга калибраже, те са њима није извршено склапање новог уговора.
Циљеви квалитета у процесима пружања „МО” услуга:				
15.	Испуњеност радних норми у односу на норме које је прописао произвођач ваздухоплова	100%	Не	Циљ је остварен 97.8%. До неиспуњења циља је дошло због пропратних радњи приликом спровођења радова које нису обухваћене радним нормама.
16.	Обнављање постојећих уговора са корисницима услуга одржавања ваздухоплова	100%	Да	На снази су сви стари уговори са корисницима услуга одржавања ваздухоплова.
17.	Потписивање и реализација уговора о пружању услуга одржавања ваздухоплова	Три корисника	Не	Није потписан ниједан нови уговор. До неиспуњења циља је дошло због повећаног обима радова на одржавању ваздухоплова чији је корисник SMATSA доо.
Циљеви квалитета из домена менаџмента квалитетом:				
18.	Испуњеност плана интерних провера	100%	Не	Циљ је испуњен 92%. Планирано је 25 провера, извршено је 23. Извршене су две ванредне интерне провере. До неиспуњења плана је дошло због нереализоване адекватне замене пензионисаног извршиоца у одељењу „SQS.20”.
19.	Испуњеност плана „QMS” обука	100%	Да	Циљ је испуњен 100%. Спроведене су све планиране обуке о успостављеном „QMS” систему у SMATSA доо.

ИНФОРМАЦИОНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ И ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ

10

Током 2013. године, постављени циљеви и задаци из домена информационих технологија успешно су наставили да се реализују, уз константо улагање напора да се одржи корак са актуелним светским стандардима из ове области. Готово све активности из Годишњег плана за ову годину су у потпуности реализоване. Главни задаци су подразумевали одржавање и унапређење „IT“ инфраструктуре, израду апликација и подршку постојећим пословним процесима у погледу њихове доступности, поузданости и заштите. У оквиру информационих технологија, 2013. годину су обележили следећи пројекти и задаци:

- **Проширење виртуелне инфраструктуре**

„Data“ центар је проширен са новим серверима и „data storage“-има, извршена је надоградња софтвера на серверима у „data“ центру и повећан је број корисника „VDI“ инфраструктуре.

- **Конфигурисање опреме за екстерну „IP“ мрежу**

Урађен је дизајн мрежне инфраструктуре, конфигурација мрежне опреме и „IPv4/IPv6“ рутирања за везе са суседима.

- **Замена „AT&T“ бројева са „CISCO“ бројевима**

Угашена је стара „AT&T“ телефонска централа, а сав телефонски саобраћај је пребачен на нову, технолошки напредну „IP“ централу.

- **Развој апликације за распоред рада контролора летења на симулаторима у центру за обуку SMATSA доо**

Апликација која је израђена омогућава прављење распореда рада контролора летења по сменама и секторима.

- **Унапређење система за архивирање електронске поште**

Извршена је инсталација и конфигурација софтвера за архивирање и претрагу „e-mail“ порука.

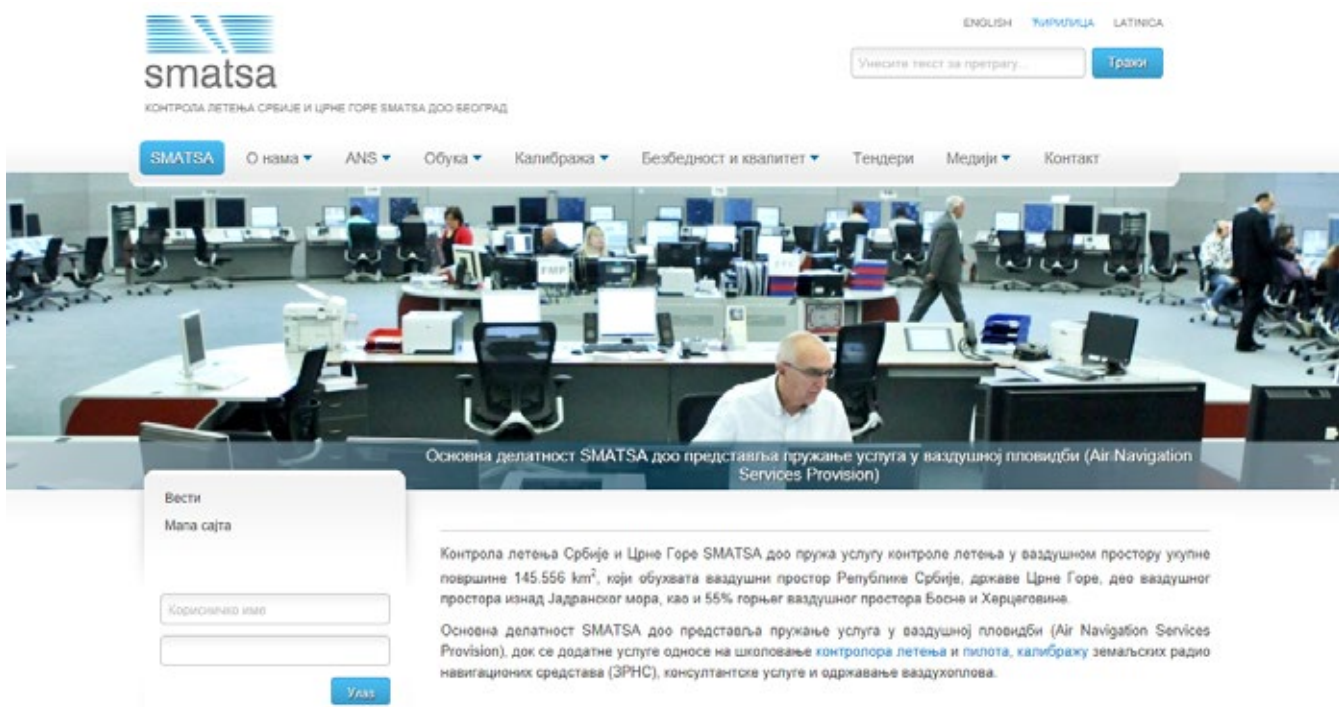
- **Подршка при инсталацији „ATIS/VOLMET“**

Дефинисана је архитектура система са минималном вероватноћом отказа и извршено је конфигурисање и повезивање предвиђене опреме у складу са пројектом.

- **Постављена је нова интернет презентација SMATSA доо која се налази на адреси „www.SMATSA.rs“, базирана на „Microsoft SharePoint 2013“ технологији.**

Нови веб сајт има модеран дизајн, подржава вишејезичност и приказ одређених садржаја само за аутентиковане кориснике. Осим основних података о компанији и услугама које пружа, на сајту су доступне „AIP“ и „VFR AIP“ електронске публикације, и документација која прати јавне набавке SMATSA доо. У плану је омогућавање приказа „METEO“ података помоћу наменски израђеног сервиса за обраду „METEO“ извештаја.

Слика 33. Насловна страна нове интернет презентације SMATSA доо

• **Надоградња „SCCM“ („System Center Configuration Manager“) сервера**

Сервер је унапређен ради лакше дистрибуције софтвера и ажурирања апликација са клијентске стране.

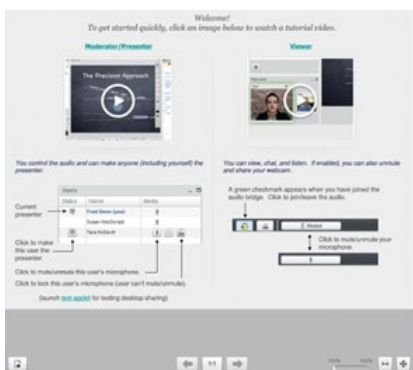
• **Решење за „METEO briefing“ за удаљене локације**

Урађен је дизајн и имплементација решења за „web“ конференцију и презентације на удаљеним локацијама. Решење је базирано на „Open Source BigBlueButton“ решењу, с тим што је урађено његово прилагођавање траженим захтевима.

Табела 8. Индикатори у домену информационих технологија

Назив индикатора	Планирано	Остварено
Однос броја виртуелних и физичких сервера	90%	95%
Однос броја запослених који користе виртуелне „VDI“ рачунаре и физичке радне станице	50%	40%
Време доступности кључних „IT“ сервиса („SharePoint“, мејл сервер, „CMS“ сервиси за размену података са спољним ентитетима)	99,7%	99,9%

Слика 34. Meteo online briefing

У циљу праћења успешности пословања у домену информационих технологија, дефинисани су индикатори чије су планиране и остварене вредности представљене у следећој табели:

Стратешко одређење SMATSA доо је и достизање и одржавање високог нивоа обезбеђивања у ваздухопловству у оквиру свих својих пословних активности.

У складу са међународним захтевима наведеним у „ICAO“ Анексу 17, „ECAC Doc. 30“, домаћим прописима и „Националном програму за обезбеђивање у ваздухопловству“, успостављен је систем управљања обезбеђивањем у ваздухопловству дефинисан кроз „Политику управљања обезбеђивањем“ и „Програм за обезбеђивање у ваздухопловству“.

Континуираним спровођењем планираних активности одржава се перманентан систем управљања обезбеђивањем чији даљи развој омогућава праћење и

унапређење ефикасности и ефикасности система и остваривање политике обезбеђивања кроз:

- **планирање, пројектовање и развој,**
- **унапређење документованих процедура,**
- **одржавање интерних провера,**
- **обуке из области обезбеђивања,**
- **планирање, имплементацију и одржавање уређаја и опреме техничке заштите,**
- **анализу и стално унапређивање постојећег стања.**

КАЛИБРАЖА „ЗРНС“ ИЗ ВАЗДУХА

Захваљујући адекватној опреми и компетентним ресурсима, SMATSA доо је оспособљена да врши калибражу земаљских радио-навигационих средстава („ЗРНС“) из ваздуха и провере летних процедура како за сопствене, тако и за потребе екстерних корисника. Провера и калибража уређаја врше се у складу са међународним и националним захтевима и препорукама, што потврђују и успешни резултати провера од стране Директората за цивилно ваздухопловство („ДЦВ“) и верификационог тела („SGS“) за проверу усклађености са „ISO“ стандардима.

SMATSA доо располаже ваздухопловом „Hawker Beechcraft King Air 350“ са уграђеном опремом за калибражу последње генерације („AD-AFIS-260“), а од 2013. године у њеном поседу се налази још један ваздухоплов „Hawker Beechcraft King Air 350“, који је опремљен са системом „AD-AFIS-112“. На овај начин постигнута је велика конкурентност на тржишту и обезбеђена гаранција за извршење уговорених послова, с обзиром на компатибилност оба ваздухоплова.

У току реализације пројекта пријема новог ваздухоплова у 2013. години учествовала је и фирма „Aerodata“ из Немачке, са којом

је остварена одлична сарадња и покренута је иницијатива да SMATSA доо буде организатор међународног симпозијума о калибражи током 2016. године.

Коришћењем најновијих техничких решења и константним унапређењем процедура обезбеђен је високи квалитет услуге што је резултирало потпуном реализацијом планираних калибража у 2013. години, о чему говоре следећи показатељи:

У току 2013. године су се спровеле услуге калибраже у складу са уговорима са следећим ентитетима:

Табела 9. Индикатори пословања у 2013. години

Назив индикатора	Планирано	Остварено
Број реализованих калибража „ЗРНС“ према „Годишњем плану Службе за калибражу“	299	299
Број реализованих калибража „ЗРНС“ према уговорима	216	216
Број реализованих ванредних калибража „ЗРНС“	0	39

Табела 10. Степен остварења планираних активности у 2013. години

Планиране активности у 2013. години	Степен остварења активности (%)	Образложење
Услуге калибраже у Србији (аеродроми Београд, Ниш и Краљево)	118	Ванредна калибража 14 „ЗРНС“
Услуге калибраже у Црној Гори (аеродроми Подгорица и Тиват)	100	-
Услуге калибраже у Босни и Херцеговини (аеродроми Сарајево, Тузла, Мостар и Бања Лука)	112	Ванредна калибража 6 „ЗРНС“
Услуге калибраже у Хрватској (аеродроми Загреб, Осијек, Дубровник, Сплит, Задар, Пула, Ријека и Брач)	118	Ванредна калибража 14 „ЗРНС“
Услуге калибраже у Македонији (аеродроми Скопље и Охрид)	100	-
Услуге калибраже у Мађарској (аеродром Будимпешта, мађарска контрола летења)	113	Ванредна калибража 4 „ЗРНС“
Услуге калибраже у Словенији (аеродроми Љубљана, Марибор, Порторож и Церкље)	105	Ванредна калибража 1 „ЗРНС“
Услуге калибраже у Албанији (аеродром Тирана)	100	-

ЦЕНТАР ЗА ОБУКУ „ANS“ ОСОБЉА

У складу са европским и међународним стандардима у области пружања услуга у ваздушној пловидби, SMATSA доо обезбеђује усавршавање својих запослених кроз различите програме обуке.

Центар за обуку, који се првенствено бави спровођењем обуке контролора летења, поседује и потврду о праву на обучавање ваздухопловног метеоролошког особља и ваздухопловно техничког особља.

Додатна предност Центра за обуку је и што поседује овлашћење за спровођење тестирања нивоа знања енглеског језика у ваздухопловној комуникацији за контролоре летења помоћу „MayFlower TEA“ теста.

О усклађености са домаћим и међународним стандардима говори и велики број успешно реализованих инспекцијских надзора и провера од стране ваздухопловних власти са минималним бројем неусаглашености.

У току 2013. године, обуке су се спроводиле у складу са „Планом извођења обука“ у Центру за обуку. У складу са постављеним циљевима за 2013. годину, постигнути су следећи резултати:

Осим тога, неке од најзначајнијих обука, радионица и састанака са едукативним значајем, којима су присуствовали запослени SMATSA доо у току 2013. године и након тога унапредили своја знања, приказане су у следећој табели:

Табела 11. Постављени циљеви за 2013. годину

Назив индикатора	Планирано	Остварено
Остварење броја часова теоријске наставе за текућу годину за сваку започету групу кандидата у Центру за обуку.	100%	100%
Остварење броја часова практичне обуке за текућу годину за сваку започету групу кандидата у Центру за обуку.	100%	100%

Табела 12. Најзначајније радионице, обуке и састанци у 2013. години

Назив обуке/састанка/радионице	Период одржавања
Курс за „ICAO“ испитиваче/оцењиваче „ТЕА“ теста „Myflower College“	17-21.06.2013
Радионица – презентација „RAT TOOL“ верзија 2, спроведена од стране „EUROCONTROL“ инструктора	03-04.04.2013.
Обука за нови систем за калибражу „AD-AFIS-113“ у фирми „Aerodata“ из Брауншвајга, Немачка.	08-12.12.2013.
23. састанак Метеоролошке групе („METG“) у оквиру Европске групе за планирање ваздушног саобраћаја („EANPG“)	17-20. 09. 2013.
„Safety Culture Regional Workshop“	26-27.11.2013.
„OPADD FG“	19-20.3.2013.
„AIOPS-8“	19-20.6.2013.
„EAD“ технички симпозијум	12-13.09.2013.

12.1 ОБУКА ЕКСТЕРНИХ КОРИСНИКА У ЦЕНТРУ ЗА ОБУКУ

Центар за обуку SMATSA доо осим школовања за сопствене потребе, пружа услуге обуке и екстерним корисницима. С тим у вези, у протеклој години у Центру за обуку пружене су следеће услуге школовања:

- Почетну обуку за ваздухопловног прогностичара, за 2 кандидата из „RS CAD“ и „FED CAD“,
- Посебна обуке за стицање овлашћења прогностичар – инструктор, за 3 кандидата из „RS CAD“ и „FED CAD“,
- Обука за шефове смена/супервизоре, за 3 контролора летења из „ВНДСА“ (за локацију Бања Лука),
- Обука за „ОЈТ“ инструкторе, за 9 контролора летења из „ВНДСА“.

SMATSA ВАЗДУХОПЛОВНА АКАДЕМИЈА

Осим пружања услуга у ваздушној пловидби, SMATSA доо пружа и додатне услуге међу којима врло битан сегмент припада школовању пилота у циљу стицања дозвола пилота ваздухоплова у SMATSA Ваздухопловној академији.

Један од најзначајнијих послова SMATSA Ваздухопловне академије у 2013. године односио се на школовање 45 полазника из Алжира, које је успешно завршено стицањем дозволе професионалног пилота. Осим овог школовања, у току 2013. године уписано је 9 група студената за различите типове дозвола и овлашћења.

Степен остварења активности у 2013. години у погледу броја кандидата који су започели обуку у односу на број пријављених, приказан је у следећој табели:

Табела 13. Степен реализованих школовања у SMATSA Ваздухопловној академији у 2013. години

КУРС	Степен остварења активности
„АТР(А) int.“	99%
„CPL/IR“	100%
„CPL int.“	94%
„FI“	100%
„АТPL mod.“	100%
„CPL mod.“	100%
„IR mod.“	100%
„MCC“	100%
„PPL“	80%
додатни „АТР“	100%
Укупно остварење	97%

У оквиру „SMATSA” Ваздухопловне академије обављају се и послови одржавања ваздухоплова. С тим у вези, у 2013. години спроведене су следеће активности:

- Проширење делокруга рада „САМО” одељења на самостално продужење пловидбености авиона,
- Усклађивање одобрења „МОЕ” од стране „ЕАСА” и „ДЦВ”,
- Укупно је извршено 207 радних налога на одржавању ваздухоплова,
- Успешно је извршено одржавање симулатора летења „FNPT II”. Извршено преко 40 радних налога.

У циљу унапређења техничке инфраструктуре, опреме и технологије рада у 2013. године спроведено је следеће:

- Обављена је уградња аудио панела у 10 авиона „Cessna 172” и 2 авиона „Cessna T310R”,
- Урађено је усклађивање комплетног „Оперативног приручника” и „Приручника обуке” са новим „ЕАСА Part FCL” прописима,
- Успостављена је организација, систем надзора усаглашености и безбедности, у складу са „ЕАСА CS-FSTD” и „ЕАСА Part FSTD”.

Позитивни резултати пословања „SMATSA” Ваздухопловне академије приказани су у следећој табели:

Табела 14. Резултати пословања „SMATSA” Ваздухопловне академије

Назив индикатора ²	Планирано	Остварено
100 % испуњеност радних норми изражених у процентима, у односу на норме које је прописао произвођач	100 %	97,8 %
Процент реализованих часова теоријске наставе у односу на планирани број часова за текућу годину, за сваку започету групу кандидата	6.192 часова	7.240 часова (117%)
Поштовање планираних рокова завршетка теоријске обуке за текућу годину	6 група кандидата 100%	6 група кандидата 100%
Процент реализованих сати налета у односу на планирани број сати летења за текућу годину, за сваку започету групу кандидата	100%	85% ³
Поштовање планираних рокова завршетка летачке обуке за текућу годину	Рокови завршетка за све започете групе су испоштовани за кандидате који су били редовни на летачкој обуци.	---
Ватрогасно-спасилачко-медицинска подршка летачким активностима	100 %	100 %
Одржавање маневарских површина у складу са могућностима	100 %	100 %
Услуге калибраже у Албанији (аеродром Тирана)	100	-

² Неки од поменутих индикатора и циљева су поменути у оквиру реализације циљева квалитета.

³ Реализација је 85% из разлога што је био мањи број кандидата у групама „F1” и „O3” од планираног, због одустајања 4 кандидата из Алжира, и зато што није извршено школовање 4 инструктора за „C-310”.

ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

У намери да умањи штетан утицај својих активности, производа и услуга, SMATSA доо улаже значајне напоре спроводећи активности које доприносе смањењу штетног утицаја на животну средину. Своју посвећеност заштити животне средине SMATSA доо потврђује и сталним настојањем да оствари усаглашеност са захтевима регулатива у овој области. Опредељеност да на што ефикаснији начин учествује у заштити животне средине SMATSA доо потврђује константним радом на оптимизацији рутне мреже, организацији ваздушног простора и унапређењу технологије рада. Настојањем да руте у простору надлежности учини краћим, SMATSA доо омогућава бројне уштеде корисницима у виду скраћења времена лета и смањења потрошње горива, које за резултат имају редукацију емисије „CO₂“.

У склопу унапређења рутне мреже у надлежности SMATSA доо током 2013. године уведено је неколико нових директних

рутних опција, чиме је укупна дужина рута у надлежности SMATSA доо смањена за 264 километра. Употребом директних, а тиме и краћих рута у простору надлежности SMATSA доо, авио компаније су у 2013. години оствариле уштеде од 400.000 km у дужини пређених рута, 490 сати лета (око 0,4 минута по лету), 1,2 хиљада тона горива, док је у атмосферу емитовано преко 3,8 хиљада тона „CO₂“ мање.

Поред тога, у сарадњи са провајдером услуге контроле летења у Хрватској („Croatia Control Ltd.“) активирани су прекограничне директне рутне опције, доступне у ноћном периоду, које су авио превозиоцима омогућиле додатне уштеде.

Поступци и процедуре које у свом раду примењују контролори летења осмишљени су тако да се, кад год саобраћајна ситуација то дозвољава, ваздухопловима одобравају директне руте, чиме се значајно скраћује пређени пут ваздухоплова и редукује емисија „CO₂“.

Поред тога, као оператер ваздухоплова, SMATSA доо је активан учесник у „Систему трговања емисијама штетних гасова“ („EU Emission Trading Scheme, EU ETS“), формираног у циљу смањење загађења и ублажавања глобалних климатских промена.

У настојању да у најскоријем периоду на адекватан начин одговори на захтеве међународног стандарда „ISO 14001:2004“, током 2013. године започете су активности на увођењу система управљања заштитом животне средине, односно спроведено је почетно снимање стања, док су остале активности одложене за наредни период.

КОНСУЛТАЦИЈЕ СА КОРИСНИЦИМА УСЛУГА

SMATSA доо обавља редовне консултације како са појединачним корисницима услуга, тако и са њиховим удружењима. Како би се обезбедила транспарентност везано за обрачун рутне накнаде, SMATSA доо се редовно, на годишњем нивоу, консултује са представницима „Међународног удружења редовних авио-превозилаца у ваздушном саобраћају – IATA“, у сарадњи са „Централном службом за наплату рутних накнада – CRCO“.

Кроз учешће на разним међународним форумима које организују „EUROCONTROL“, „CANSO“ и друге организације из области ваздушног саобраћаја, добијају се корисне информације.

Са домаћим и страним партнерима, SMATSA доо има потписане споразуме и уговоре о пословно-техничкој сарадњи, као и споразуме о координацији – „LOA“ („Letter of Agreement“), који се редовно преиспитују и на тај начин се добијају повратне информације од партнера.

ФИНАНСИЈСКИ ИЗВЕШТАЈИ

16

Табела 15. Биланс успеха, 2013-2012, у 000 РСД

ПОЗИЦИЈА	АОП	Напомена број	Износ	
			31.12.2013.	Претходна година
2	3	4	6	7
А. ПРИХОДИ И РАСХОДИ ИЗ РЕДОВНОГ ПОСЛОВАЊА			9,326,613	8,618,076
I. ПОСЛОВНИ ПРИХОДИ (202+203+204-205+206)	201			
1. Приходи од продаје	202		8,948,619	8,452,701
2. Приходи од активирања учинака и робе	203			
3. Повећање вредности залиха учинака	204			
4. Смањење вредности залиха учинака	205			
5. Остали пословни приходи	206		377,994	165,375
II. ПОСЛОВНИ РАСХОДИ (208 до 212)	207		7,499,659	7,602,965
1. Набавна вредност продате робе	208			
2. Трошкови материјала	209		193,019	214,429
3. Трошкови зарада, накнада зарада и остали лични расходи	210		4,556,837	4,819,391
4. Трошкови амортизације и резервисања	211		1,177,144	1,112,610
5. Остали пословни расходи	212		1,572,659	1,456,535
III. ПОСЛОВНИ ДОБИТАК (201-207)	213		1,826,954	1,015,111
IV. ПОСЛОВНИ ГУБИТАК (207-201)	214			
V. ФИНАНСИЈСКИ ПРИХОДИ	215		170,829	533,180
VI. ФИНАНСИЈСКИ РАСХОДИ	216		339,135	1,071,884
VII. ОСТАЛИ ПРИХОДИ	217		26,033	152,642
VIII. ОСТАЛИ РАСХОДИ	218		495,824	398,709
IX. ДОБИТАК ИЗ РЕДОВНОГ ПОСЛОВАЊА ПРЕ ОПОРЕЗИВАЊА (213-214+215-216+217-218)	219		1,188,857	230,340
X. ГУБИТАК ИЗ РЕДОВНОГ ПОСЛОВАЊА ПРЕ ОПОРЕЗИВАЊА (214-213-215+216-217+218)	220			
XI. НЕТО ДОБИТАК ПОСЛОВАЊА КОЈЕ СЕ ОБУСТАВЉА	221			16,474
XII. НЕТО ГУБИТАК ПОСЛОВАЊА КОЈЕ СЕ ОБУСТАВЉА	222			
Б. ДОБИТАК ПРЕ ОПОРЕЗИВАЊА (219-220+221-222)	223		1,188,857	246,814
В. ГУБИТАК ПРЕ ОПОРЕЗИВАЊА (220-219+222-221)	224			
Г. ПОРЕЗ НА ДОБИТАК				
1. Порески расход периода	225		201,935	42,530
2. Одложени порески расходи периода	226		909	203,560
3. Одложени порески приходи периода	227			
Д. Исплаћена лична примања послодавцу	228			
Ђ. НЕТО ДОБИТАК (223-224-225-226+227-228)	229		986,013	724
Е. НЕТО ГУБИТАК (224-223+225+226-227+228)	230			
Ж. НЕТО ДОБИТАК КОЈИ ПРИПАДА МАЊИНСКИМ УЛАГАЧИМА	231			
З. НЕТО ДОБИТАК КОЈИ ПРИПАДА ВЛАСНИЦИМА МАТИЧНОГ ПРАВНОГ ЛИЦА	232			
И. ЗАРАДА ПО АКЦИЈИ				
1. Основна зарада по акцији	233			
2. Умањена (разводњена) зарада по акцији	234			

Табела 16. Актива, 2013-2012, у 000 РСД

ПОЗИЦИЈА	АОП	Износ	
		31.12.2013.	Претходна година
2	3	4	5
АКТИВА			
А. СТАЛНА ИМОВИНА (002+003+004+005+009)	001	13,656,008	13,660,828
I. НЕУПЛАЋЕНИ УПИСАНИ КАПИТАЛ	002		
II. GOODWILL	003		
III. НЕМАТЕРИЈАЛНА УЛАГАЊА	004	10,050	22,906
IV. НЕКРЕТНИНЕ, ПОСТРОЈЕЊА, ОПРЕМА И БИОЛОШКА СРЕДСТВА (006+007+008)	005	13,645,958	13,637,922
1. Некретнине, постројења и опрема	006	13,644,109	13,636,073
2. Инвестиционе некретнине	007		
3. Биолошка средства	008	1,849	1,849
V. ДУГОРОЧНИ ФИНАНСИЈСКИ ПЛАСМАНИ (010+011)	009		-
1. Учешћа у капиталу	010		
2. Остали дугорочни финансијски пласмани	011		
Б. ОБРТНА ИМОВИНА (013+014+015)	012	3,465,759	3,579,918
I. ЗАЛИХЕ	013	159,656	157,301
II. СТАЛНА СРЕДСТВА НАМЕЊЕНА ПРОДАЈИ И СРЕДСТВА ПОСЛОВАЊА КОЈЕ СЕ ОБУСТАВЉА	014		
III. КРАТКОРОЧНА ПОТРАЖИВАЊА, ПЛАСМАНИ И ГОТОВИНА (016+017+018+019+020)	015	3,306,103	3,422,617
1. Потраживања	016	1,343,828	1,360,159
2. Потраживања за више плаћен порез на добитак	017		16,846
3. Краткорочни финансијски пласмани	018		
4. Готовински еквиваленти и готовина	019	1,927,235	1,924,221
5. Порез на додату вредност и активна временска разграничења	020	35,040	121,391
В. ОДЛОЖЕНА ПОРЕСКА СРЕДСТВА	021		825
Г. ПОСЛОВНА ИМОВИНА (001+012+021)	022	17,121,767	17,241,571
Д. ГУБИТАК ИЗНАД ВИСИНЕ КАПИТАЛА	023		
Ђ. УКУПНА АКТИВА (022+023)	024	17,121,767	17,241,571
Е. ВАНБИЛАНСНА АКТИВА	025	39,620	111,473

Табела 17. Пасива, 2013-2012, у 000 РСД

ПОЗИЦИЈА	АОП	Износ	
		31.12.2013.	Претходна година
2	3	4	5
ПАСИВА			
А. КАПИТАЛ (102+103+104+105+106-107+108-109-110)	101	10,095,870	9,121,926
I. ОСНОВНИ КАПИТАЛ	102	1,873,820	1,873,820
II. НЕУПЛАЋЕНИ УПИСАНИ КАПИТАЛ	103		
III. РЕЗЕРВЕ	104	507,044	507,044
IV. РЕВАЛОРИЗАЦИОНЕ РЕЗЕРВЕ	105	2,888,579	3,062,580
V. НЕРЕАЛИЗОВАНИ ДОБИЦИ ПО ОСНОВУ ХАРТИЈА ОД ВРЕДНОСТИ	106		
VI. НЕРЕАЛИЗОВАНИ ГУБИЦИ ПО ОСНОВУ ХАРТИЈА ОД ВРЕДНОСТИ	107		
VII. НЕРАСПОРЕЂЕНИ ДОБИТАК	108	4,826,427	3,678,482
VIII. ГУБИТАК	109		
IX. ОТКУПЉЕНЕ СОПСТВЕНЕ АКЦИЈЕ	110		
Б. ДУГОРОЧНА РЕЗЕРВИСАЊА И ОБАВЕЗЕ (112+113+116)	111	6,517,895	7,611,727
I. ДУГОРОЧНА РЕЗЕРВИСАЊА	112	622,451	627,684
II. ДУГОРОЧНЕ ОБАВЕЗЕ (114 + 115)	113	4,287,607	5,237,610
1. Дугорочни кредити	114	4,287,607	5,237,610
2. Остале дугорочне обавезе	115		
III. КРАТКОРОЧНЕ ОБАВЕЗЕ (117+118+119+120+121+122)	116	1,607,837	1,746,433
1. Краткорочне финансијске обавезе	117	1,017,798	827,780
2. Обавезе по основу средстава намењених продаји и средстава пословања које се обуставља	118		
3. Обавезе из пословања	119	391,919	248,103
4. Остале краткорочне обавезе	120	27,872	654,045
5. Обавезе по основу пореза на додату вредност и осталих јавних прихода и пасивна временска разграничења	121	2,100	11,701
6. Обавезе по основу пореза на добитак	122	168,148	4,804
В. ОДЛОЖЕНЕ ПОРЕСКЕ ОБАВЕЗЕ	123	508,002	507,918
Г. УКУПНА ПАСИВА (101+111 +123)	124	17,121,767	17,241,571
Д. ВАНБИЛАНСНА ПАСИВА	125	39,620	111,473

Табела 18. Извештај о токовима готовине, 2013-2012, у 000 РСД

ПОЗИЦИЈА	АОП	Износ	
		12/31/2013	Претходна година
1	2	3	4
А. ТОКОВИ ГОТОВИНЕ ИЗ ПОСЛОВНИХ АКТИВНОСТИ			
I. Приливи готовине из пословних активности (1 до 3)	301	9,351,618	8,753,758
1. Продаја и примљени аванси	302	8,637,975	8,148,528
2. Примљене камате из пословних активности	303	5,308	6,325
3. Остали приливи из редовног пословања	304	708,335	598,905
II. Одливи готовине из пословних активности (1 до 5)	305	7,443,595	7,329,032
1. Исплате добављачима и дати аванси	306	1,919,582	2,289,372
2. Зараде, накнаде зарада и остали лични расходи	307	5,335,549	4,785,004
3. Плаћене камате	308	149,874	193,547
4. Порез на добитак	309	38,590	61,109
5. Плаћања по основу осталих јавних прихода	310	-	-
III. Нето прилив готовине из пословних активности (I - II)	311	1,908,023	1,424,726
IV. Нето одлив готовине из пословних активности (II - I)	312		
Б. ТОКОВИ ГОТОВИНЕ ИЗ АКТИВНОСТИ ИНВЕСТИРАЊА			
I. Приливи готовине из активности инвестирања (1 до 5)	313	-	-
1. Продаја акција и удела (нето приливи)	314		
2. Продаја нематеријалних улагања, некретнина, постројења, опреме и биолошких средстава	315		
3. Остали финансијски пласмани (нето приливи)	316		
4. Примљене камате из активности инвестирања	317		
5. Примљене дивиденде	318		
II. Одливи готовине из активности инвестирања (1 до 3)	319	1,093,651	1,145,440
1. Куповина акција и удела (нето одливи)	320		
2. Куповина нематеријалних улагања, некретнина, постројења, опреме и биолошких средстава	321	1,093,651	1,145,440
3. Остали финансијски пласмани (нето одливи)	322		
III. Нето прилив готовине из активности инвестирања (I - II)	323		
IV. Нето одлив готовине из активности инвестирања (II - I)	324	1,093,651	1,145,440
В. ТОКОВИ ГОТОВИНЕ ИЗ АКТИВНОСТИ ФИНАНСИРАЊА			
I. Приливи готовине из активности финансирања (1 до 3)	325	-	476,978
1. Увећање основног капитала	326		
2. Дугорочни и краткорочни кредити (нето приливи)	327		476,978
3. Остале дугорочне и краткорочне обавезе	328		
II. Одливи готовине из активности финансирања (1 до 4)	329	802,806	654,109
1. Откуп сопствених акција и удела	330		
2. Дугорочни и краткорочни кредити и остале обавезе (нето одливи)	331	802,806	654,109
3. Финансијски лизинг	332		
4. Исплаћене дивиденде	333		
III. Нето прилив готовине из активности финансирања (I - II)	334		
IV. Нето одлив готовине из активности финансирања (II - I)	335	802,806	177,131
Г. СВЕГА ПРИЛИВИ ГОТОВИНЕ (301+313+325)	336	9,351,618	9,230,736
Д. СВЕГА ОДЛИВИ ГОТОВИНЕ (305+319+329)	337	9,340,052	9,128,581
Ђ. НЕТО ПРИЛИВИ ГОТОВИНЕ (336-337)	338	11,566	102,155
Е. НЕТО ОДЛИВ ГОТОВИНЕ (337-336)	339		
Ж. ГОТОВИНА НА ПОЧЕТКУ ОБРАЧУНСКОГ ПЕРИОДА	340	1,924,221	1,805,027
З. ПОЗИТИВНЕ КУРСНЕ РАЗЛИКЕ ПО ОСНОВУ ПРЕРАЧУНА ГОТОВИНЕ	341	66,080	230,851
И. НЕГАТИВНЕ КУРСНЕ РАЗЛИКЕ ПО ОСНОВУ ПРЕРАЧУНА ГОТОВИНЕ	342	74,632	213,812
Ј. ГОТОВИНА НА КРАЈУ ОБРАЧУНСКОГ ПЕРИОДА (338 - 339 + 340 +341 - 342)	343	1,927,235	1,924,221

16.1 НАПОМЕНЕ УЗ ФИНАНСИЈСКЕ ИЗВЕШТАЈЕ

16.1.1 Основа за састављање финансијских извештаја

Састављање финансијских извештаја за 2013. годину SMATSA доо за обрачунски период који се завршава 31.12.2013. године, по свим материјално значајним питањима, извршено је у складу са „Законом о рачуноводству“ (“Службени гласник РС” бр. 62/2013) који подразумева примену „Међународних рачуноводствених стандарда“, односно „Међународних стандарда финансијског извештавања“ („MRS/MSFI“) као и прописима издатим од стране „Министарства финансија Републике Србије“. Имајући у виду разлике између ове две регулативе, ови финансијски извештаји одступају од „МСФИ“ у следећем:

1. „Ванбилансна средства и обавезе“ су приказана на обрасцу биланса стања. Ове ставке по дефиницији „МСФИ“ не представљају ни средства ни обавезе.
2. SMATSA доо је ове финансијске извештаје саставила у формату прописаном од стране „Министарства финансија“, који није у складу са захтевима „MPC 1“ – „Приказивање финансијских извештаја.“
3. Грешке из претходних година се нису одразиле на финансијске извештаје за 2012. годину, већ су евидентирани на групи 59 и 69 у финансијским извештајима за 2013. годину.

16.1.2 Преглед значајнијих рачуноводствених политика

16.1.2.1 Нематеријална улагања

Нематеријално улагање је одредио немонетарно средство без физичког садржаја:

- које служи за производњу или испоруку робе или услуга, за изнајмљивање другим лицима или се користи у административне сврхе,
- које SMATSA доо контролише као резултат прошлих догађаја и
- од којег се очекује прилив будућих економских користи.

Нематеријална улагања чине: улагања у развој; концесије, патенти, лиценце и слична права; остала нематеријална улагања; нематеријална улагања у припреми и аванси за нематеријална улагања.

Набавка нематеријалних улагања у току године евидентира се по набавној вредности. Набавну вредност чини фактурна вредност увећана за све зависне трошкове набавке и све трошкове довођења у стање функционалне приправности. Цену коштања нематеријалних улагања произведених у сопственој режији чине директни трошкови и припадајући индиректни трошкови, који се односе на то улагање.

Трошкови позајмљивања настали до момента стављања нематеријалне имовине у употребу, капитализују се, односно укључују се у набавну вредност. Након што се призна као средство, нематеријално улагање се исказују по набавној вредности или по цени коштања умањеној за укупан износ обрачунате амортизације и укупан износ губитака због обезвређења.

Као нематеријална улагања признају се и подлежу амортизацији нематеријална улагања која испуњавају услове прописане ревидираним „MPC 38 Нематеријална улагања“, имају корисни век трајања дужи од годину дана.

Накнадни издатак који се односи на већ призната нематеријална улагања, приписује се исказаном износу тог средства, ако је вероватно да ће прилив будућих економских користи да буде већи од првобитно процењене стопе приноса тог средства.

SMATSA доо признаје у књиговодствену вредност нематеријалног улагања, трошкове замене неких делова тих ставки, у моменту када ти трошкови настану и када су задовољени критеријуми признавања из „MPC 38“ – „Нематеријална имовина“, (параграф 21). Сваки други накнадни издатак признаје се као расход у периоду у коме је настао. Добици или губици који проистекну из расходовања или отуђења утврђују се као разлика између процењених нето прилива од продаје и исказаног износа средства и признају се као приход или расход у билансу успеха.

Уколико постоје показатељи да је дошло до умањења вредности, процењује се књиговодствена вредност нематеријалних средстава и уколико умањење постоји, вредност средстава се умањује до надокнадивог износа. Преостала вредност нематеријалних улагања сматра се једнаком нули, осим када:

1. постоји уговорена обавеза трећег лица да откупи то средство на крају његовог преосталог века трајања или
2. за то средство постоји активно тржиште на којем се може одредити преостала вредност и да ће то тржиште трајати и на крају века тог средства.

Амортизација нематеријалних улагања која подлежу амортизацији врши се применом пропорционалног метода у року од пет година осим улагања чије је време утврђено уговором, када се отписивање врши у роковима који проистичу из уговора. Обрачун амортизације нематеријалног улагања врши се од почетка наредног месеца у односу на месец када је нематеријално улагање стављено у употребу. Основицу за обрачун амортизације нематеријалних улагања чини набавна вредност умањена за кумулирану амортизацију и укупне губитке због обезвређења.

Табела 19: Основне стопе амортизације за нематеријална улагања

Назив	Стопа амортизације
Лиценце и апликациони програми	20-33,33 %
Остала нематеријална улагања	20-33,33 %

Стопе амортизације за нематеријална улагања, могу се изменити и допунити само на основу налога у писаној форми који је издала стручна служба и уз сагласност Директора SMATSA доо, као и на основу усвојеног извештаја независног проценитеља.

Нематеријална имовина, односно право коришћења по основу уговора о лиценци, рачуноводствено се признаје у складу са „МРС 38“. Уговором о лиценци регулише се предмет уступања даваоца лиценце и обавезе стицаоца лиценце. Накнада коју плаћа стицалац лиценце представља за њега нематеријално улагање (под условом да се право које је предмет уговора користи дуже од годину дана).

Трошкови који се могу директно приписати софтверу капитализују се као део софтверског производа. Остали издаци за развој који не могу испунити критеријуме признају се као расходи када настану. Нематеријална улагања престају да се исказују у билансу стања, након отуђивања или када је средство трајно повучено из употребе и када се од његовог отуђења не очекују никакве будуће економске користи.

16.1.2.2 Некретнине, постројења и опрема

Као некретнине, постројења и опрема признају се и подлежу амортизацији материјална средства која испуњавају

услове за признавање прописане „МРС 16“ Некретнине, постројења и опрема, чији је корисни век трајања дужи од годину дана. Почетно мерење некретнина, постројења и опреме који испуњава услове за признавање као стално средство, врши се по набавној вредности или по цени коштања. Накнадни издатак који се односи на већ признату некретнину, постројење и опрему приписује се исказаном износу тог средства, ако је вероватно да ће прилив будућих економских користи да буде већи од првобитно процењене стопе приноса тог средства. Сваки други накнадни издатак признаје се као расход у периоду у коме је настао.

Накнадни издаци чија је висина можда значајна, а који се састоје првенствено од трошкова рада, потрошног материјала и ситнијих резервних делова, исказују се као трошкови текућег одржавања. Замена крупнијих резервних делова, чији је рок употребе краћи од годину дана, исказује се као трошак одржавања јер такав резервни део не испуњава критеријуме да буде признат као средство.

С обзиром на то да саставни делови грађевинских објеката могу захтевати замену пре истека века трајања објекта као целине, ставом 13. ревидираног „МРС 16“ дата је могућност да предузеће средство које се замењује признаје као посебно средство ако испуњава два основна услова из става 7. овог стандарда (а) – да је вероватно да ће будуће економске користи повезане са

тим средством притицати у предузеће, и (б) – да се набавна вредност, односно цена коштања средства може поуздано одмерити. Признавање се врши у моменту када трошкови замене настану, с тим што се књиговодствена вредност делова који се замењују искњижава, без обзира на то да ли је замењени део амортизован или није. Ако није прикладно да се утврди књиговодствена вредност замењеног дела, према ставу 70. ревидираног „МРС 16“, могу се користити трошкови замене као информација о томе колики су били трошкови замењеног дела у време његове набавке или изградње. Ако део који се замењује није евидентиран у књиговодству као посебно средство, а има различит век трајања од века трајања средства, и ако се књиговодствена вредност утврђује по методу замене, износ отписане вредности (обрачунате амортизације) утврђује се применом стопе по којој је отписано средство чији је то део, а не по стопи која проистиче из века трајања дела који се замењује.

Амортизација некретнина, постројења и опреме врши се применом пропорционалног метода и започиње када је средство расположиво за коришћење. Основне стопе амортизације за поједине групе некретнина, постројења и опреме су следеће:

Табела 20: Основне стопе амортизације за некретнине, постројења и опрему

Назив	Стопа амортизације 2013.	Стопа амортизације 2012.
Грађевински објекти	2 - 20%	2 - 20%
Опрема	6,67 - 50%	6,67 - 50%
Возила	12 - 50%	12 - 50%
Рачунарска опрема	16,67 - 50%	16,67 - 50%
Намештај	10 - 50%	10 - 50%
Остала опрема	8,33 - 50%	8,33 - 50%
Улагања у туђу опрему	20%	20%

Обрачун амортизације за пореске сврхе врши се у складу са „Законом о порезу“ на добит предузећа Републике Србије и Правилником о начину разврставања сталних средстава по групама и начину утврђивања амортизације за пореске сврхе, што резултира у одложеним порезима.

Улагања на туђим основним средствима ради обављања делатности признају се и исказују на посебном рачуну као основна средства под условом да је њихов корисни век трајања дужи од годину. Амортизација улагања на туђим основним средствима врши се на основу процењеног века коришћења.

Некретнине, постројења и опрема престају да се исказују у билансу стања након отуђивања или када је средство трајно повучено из употребе и када се од његовог отуђења не очекују никакве будуће економске користи.

Добици или губици који проистекну из расходовања или отуђења некретнина, постројења и опреме утврђују се као разлика између процењених нето прилива од продаје и исказаног износа средстава и признају се као приход или расход у билансу успеха.

Када се ревалоризирана средства продају, износ ревалоризације укључен у ревалоризациону резерву преноси се на нераспоређену добит.

Некретнине, постројења и опрема који су повучени из активне употребе и држе се ради отуђења, исказују се у износима по којима су исказани на дан повлачења средства из активне употребе.

На дан сваког биланса стања, SMATSA доо процењује да ли постоји нека индиција о томе да је средство можда обезвређено. Уколико таква индиција постоји, SMATSA доо процењује износ средства који може да се поврати. Ако је надокнадива вредност средства мања од његове књиговодствене вредности, књиговодствена вредност се своди на надокнадиву вредност и истовремено се смањују претходно формиране ревалоризационе резерве по основу тог средства. Ако нису формиране ревалоризационе резерве по основу средства чија је вредност умањена или су искоришћене за друге сврхе, за износ губитка од умањења вредности признаје се расход периода.

Ако на дан биланса стања постоје наговештаји да претходно признат губитак од умањења вредности не постоји или је умањен, врши се процена

надокнадиве вредности тог средства.

Губитак због умањења вредности признат у претходним годинама признаје се као приход, у случају да је примењен основни поступак вредновања некретнина, постројења и опреме, односно као повећање ревалоризационе резерве уколико је примењен алтернативни поступак вредновања некретнина, постројења и опреме, а књиговодствена вредност се повећава до надокнадиве вредности.

Процену фер вредности и остатка вредности средства (као и резидуалне вредности) врши овлашћени проценитељ, а у складу са „МРС 16“ - Некретнине, постројења и опрема уз евидентирање резултата процене на приходима, односно расходима.

Накнадни издатак који се односи на већ признате некретнине, постројења и опрему приписује се исказаном износу тог средства, ако је вероватно да ће прилив будућих економских користи да буде већи од првобитно процењене стопе приноса тог средства и да се набавна вредност/цена коштања накнадног издатка може поуздано утврдити.

16.1.2.3 Алат и ситан инвентар

Средства алата и инвентара, чији је век употребе краћи од годину дана обавезно се исказују као обртна средства (као залихе), независно од тога колика је њихова набавна вредност. За ова средства не обрачунава се амортизација, већ се стављањем у употребу њихова целокупна вредност преноси на трошкове. Као стално средство признају се и подлежу амортизацији средства алата и ситног инвентара који се калкулативно отписује, чији је корисни век трајања дужи од годину дана.

Средства алата и инвентара која не задовољавају ове услове исказују се као обртна средства (залихе).

За истоврстан алат и инвентар који се заједно користи, појединачна вредност се утврђује као збир појединачних вредности свих истоврсних алата и инвентара.

16.1.2.4 Резервни делови

Као стално средство признају се уграђени резервни делови, чији је корисни век трајања дужи од годину дана. Такви резервни делови, по уградњи, увећавају књиговодствену вредност средства у које су уграђени.

Резервни делови који не задовољавају услове из става 1. овог члана, приликом уградње, исказују се као трошак пословања.

16.1.2.5 Залихе

Залихе се рачуноводствено обухватају у складу са „МРС 2 Залихе“.

Залихе су средства у облику материјала или помоћних средстава која се троше у процесу производње или приликом пружања услуга.

Залихе обухватају основни и помоћни материјал који ће бити искоришћен у процесу производње или приликом пружања услуга.

Залихе материјала које се набављају од добављача мере се по набавној вредности или нето продајној вредности, ако је нижа.

Набавну вредност или цену коштања залиха чине сви трошкови набавке, и други трошкови настали довођењем залиха на њихово садашње место и стање.

Трошкови набавке материјала обухватају набавну цену, увозне дажбине и друге порезе (осим оних које предузеће може накнадно до поврати од пореских власти као што је ПДВ који се може одбити као претходни порез), трошкове превоза, манипулативне трошкове и друге трошкове који се могу директно приписати набавци материјала. Попуст, рабати и друге сличне ставке одузимају се при утврђивању трошкова набавке.

Процену нето продајне вредности залиха материјала врши посебна комисија коју образује председник Надзорног одбора SMATSA доо.

Обрачун излаза (утрошка) залиха материјала, врши се по методи просечне пондерисане цене.

Утврђивање пондерисане просечне цене врши се после сваког новог улаза материјала.

У условима пословања уз хиперинфлацију врши се усклађивање вредности залиха према индексу раста цена, у складу са „МРС 29“.

16.1.2.6 Краткорочна потраживања и пласмани

Краткорочна потраживања обухватају потраживања од купаца у земљи и иностранству по основу продаје робе и услуга.

Краткорочни пласмани обухватају кредите, хартије од вредности и остале краткорочне пласмане са роком доспећа, односно продаје од годину дана од дана биланса.

Краткорочна потраживања од купаца мере се по вредности из оригиналне фактуре.

Ако се вредност у фактури исказује у инострану валути, врши се прерачунавање у извештајну валуту по средњем курсу важећем на дан трансакције. Промене девизног курса од датума трансакције до датума наплате потраживања исказују се као курсне разлике у корист прихода или на терет расхода.

Потраживања исказана у инострану валути на дан биланса прерачунавају се према важећем средњем курсу, а курсне разлике признају се као приход или расход периода.

Индиректан отпис, односно исправка вредности потраживања од купаца на терет расхода периода преко рачуна исправке вредности, врши се код потраживања од купаца, у складу са законом прописаним роком од доспећа фактуре за наплату, уз процену наплативости сваког појединачног потраживања. Одлуку о индиректном отпису, односно исправци вредности потраживања од купаца, преко рачуна исправке вредности на предлог комисије за попис потраживања и краткорочних пласмана доноси Надзорни одбор SMATSA доо. Директан отпис потраживања од купаца на терет расхода периода се врши уколико је ненаплативост извесна и документована - предузеће није успело судским путем да изврши њихову наплату и потраживање је претходно било укључено у приходе предузећа. Одлуку о директном отпису потраживања од купаца доноси Надзорни одбор SMATSA доо на предлог комисије за попис потраживања и краткорочних пласмана и/или на основу годишњег извештаја „EUROCONTROL“-а. Обрачун и наплата услуга обезбеђења ваздушног саобраћаја у „FIR“ Београд, врши се у складу са важећим прописима и висини накнаде за коришћење услуга обезбеђења ваздушног саобраћаја у области терминалних контрола летења.

16.1.2.7 Готовина и готовински еквиваленти

Готовински еквиваленти и готовина чине део обртне (текуће) имовине правног лица, која се процењује по номиналној односно фер вредности у складу са „МРС 39 – Финансијски инструменти: признавање и одмеравање“ и другим релевантним стандардима („МРС 32 – Финансијски инструменти: обелодањивање и презентација“ и „МРС 7 – Извештај о токовима готовине“). Готовина и готовински еквиваленти обухватају: новац у благајни, депозите по виђењу код банака, друга краткорочна

високо ликвидна улагања са првобитним роком доспећа до три месеца или краће (чекови и менице примљене на наплату, текућа улагања у хартије од вредности) и прекорачења по текућем рачуну. Прекорачења по текућем рачуну укључена су у обавезе по кредитима у оквиру текућих обавеза, у билансу стања.

16.1.2.8 Ванбилансна средства и обавезе

Ванбилансна средства/обавезе обухватају евиденцију примљене гаранције, дате гаранције, контрагаранције и обавезе по том основу.

16.1.2.9 Основни капитал

Основни капитал настаје приликом оснивања SMATSA доо по основу улога оснивача у SMATSA доо. Оснивачи SMATSA доо су Република Србија (92%) и Република Црна Гора (8%). Иницијално, основни капитал се исказује у висини процењеног улога у SMATSA доо (односно чине га уплаћени капитал и уписани неуплаћени капитал). Промене на основном капиталу врше се искључиво према правилима прописаним „Законом о привредним друштвима“, а све промене на основном капиталу региструју се код одговарајућег Регистра. Основни капитал исказан у динарима се не мења према променама курса „ЕУР“-а иако је у Регистру уписана вредност у еврима.

16.1.2.10 Резерве

SMATSA доо има резерву формирану из нераспоређене добити док резерва не достигне најмање 20% основног капитала, што је регулисано „Уговором о потврђивању континуитета пружања услуга у ваздушној пловидби“ у просторима Србије и Црне Горе.

16.1.2.11 Ревалоризационе резерве

Ревалоризационим резервама обухваћени су позитивни ефекти промена поштене (фер) вредности некретних, постројења, опреме, нематеријалних улагања и других финансијских инструмената. Према „МРС 16“ и „МРС 38“ када се увећа књиговодствена вредност неког средства услед ревалоризације, позитиван ефекат ревалоризације исказује се у корист сопственог капитала као ревалоризациона резерва. Смањење ревалоризационе резерве јавља се по основу негативне ревалоризације средства за која је претходно формирана ревалоризациона резерва. Негативни ефекат ревалоризације у случају реализације

(отуђење и расходовање средстава) јавља се уколико је по основу конкретних средстава била исказана ревалоризациона резерва.

16.1.2.12 Нераспоређени добитак

Нераспоређени добитак се евидентира као нераспоређени добитак ранијих година и нераспоређени добитак текуће године. На рачуну „Нераспоређени добитак“ ранијих година исказује се кумулирани нераспоређени добитак ранијих година, као и ефекат по основу промене рачуноводствене политике и исправке значајне материјалне грешке у складу са „МРС 8“ и усвојеним рачуноводственим политикама. Нераспоређени добитак текуће године настаје преносом резултата текуће године на рачун нераспоређеног добитка. Реализоване ревалоризационе резерве преносе се на „Нераспоређени добитак текуће године“ преко Биланса стања.

16.1.2.13 Резервисања

Дугорочна резервисања обухватају резервисања у гарантном року, резервисања за задржане кауције и депозите, резервисања за трошкове реструктурирања предузећа, резервисања у вези са примањима запосленима („МРС 19 – Накнаде запосленима“) и остала дугорочна резервисања за покриће обавеза (правних или стварних), насталих као резултат прошлих догађаја, за које је вероватно да ће изазвати одлив ресурса који садрже економске користи, ради њиховог измиривања и које се могу поуздано проценити (на пример, спорови у току), као и резервисања за издате гаранције и друга јемства.

Дугорочна резервисања за трошкове и ризике прате се по врстама, а њихово смањење, односно укидање врши се у корист прихода.

Резервисања се не признају за будуће пословне губитке.

Резервисања се разликују од других обавеза као што су, на пример, обавезе према добављачима и обрачунате обавезе, јер је код њих присутна неизвесност у погледу рока настанка или износа будућих издатака који су потребни за измирење. Мерење резервисања врши се у износу који је признат као резервисање и он представља најбољу процену издатка који је потребан за измирење садашње обавезе на дан биланса стања.

Резервисања се испитују на дан сваког биланса стања и коригују тако да

одражавају најбољу садашњу процену. Ако више није вероватно да ће одлив ресурса који представља економске користи бити потребан за измирење обавеза, резервисање се укида.

Резервисање је обавеза (законска или изведена) која постоји на дан биланса, али има неизвесан рок доспећа и износ. SMATSA доо на рачуну „Резервисања за накнаде и друге бенифиције запослених“ исказује дугорочна резервисања по основу бенефиција (отпремнине и јубиларне награде) које се исплаћују у складу са правима стеченим у току трајања и након престанка запослења, а у складу са „МРС 19 – Примања запослених“. Према „МРС 19“, исплате по основу отпремнина и јубиларних награда не терете период у којем је извршена исплата запосленима, већ врши укалулисавање од датума запослења до датума када се врши исплата по основу стеченог права. По овом основу SMATSA доо резервише средства према процени овлашћеног актуара.

16.1.2.14 Обавезе

Обавезама се сматрају:

- дугорочне обавезе (обавезе према повезаним правним лицима и правним лицима са узајамним учешћем, дугорочни кредити, обавезе по дугорочним хартијама од вредности и остале дугорочне обавезе). Дугорочне обавезе доспевају у року дужем од годину дана од дана настанка, односно од дана биланса, а признају се и вреднују у складу са „МРС 39 – Финансијски инструменти: признавање и одмеравање“ и другим релевантним „МРС“. SMATSA доо има формирану дугорочну обавезу по основу дугорочних кредита у иностранству.

Код признавања дугорочних обавеза по основу кредита, SMATSA доо се руководила смерницама „МРС 23 – Трошкови позајмљивања“. Расходи камата и други трошкови позајмљивања који се непосредно могу приписати стицању, изградњи или изради квалификованог средства морају се капитализовати (приписати) набавној вредности (цени коштања) средства.

Период капитализације је период од почетка улагања у средство које се квалификује (почетак капитализације) до момента када су суштински завршене све активности неопходне да би се средство припремило за планирану употребу или продају (престанак капитализације). Трошкови позајмљивања настали пре и после периода капитализације, без обзира на то да ли су настали по основу на-

менских или ненаменских позајмица за стицање конкретног средства, признају се као расход периода.

Према параграфу 23, „МРС 23“ капитализација трошкова позајмљивања се обуставља током продужених периода у којима је прекинут активан развој. Трошкови позајмљивања настали током продуженог периода у коме су прекинуте активности неопходне за припрему средства за планирану употребу или продају не могу да се капитализују, већ се приказују као расход периода (нпр. привремено одустајање од изградње започетог грађевинског објекта).

С обзиром да се кредит евидентира у инострану валуту, на дан биланса обавеза се своди на средњи курс валуте и по том основу настају и књиже се позитивне и негативне курсне разлике,

- Краткорочне финансијске обавезе (обавезе према повезаним правним лицима и правним лицима са узајамним учешћем, краткорочни кредити и остале краткорочне финансијске обавезе). SMATSA доо је евидентирала обавезу према „Директорату цивилног ваздухопловства Републике Србије“ по основу потписаног „Протокола ТРО04“ број 184/9 од 20.08.2007. године,
- Краткорочне обавезе из пословања (добављачи и остале обавезе из пословања). SMATSA доо је евидентирала све обавезе према домаћим и ино добављачима,
- Остале краткорочне обавезе (обавезе по основу зарада и накнада зарада, обавезе према члановима Надзорног одбора и Скупштине SMATSA доо, обавезе према физичким лицима за накнаде по уговорима) и
- Обавезе за порез на додатну вредност.

Краткорочним обавезама сматрају се обавезе које доспевају у року од годину дана од дана састављања финансијских извештаја.

Обавеза је свака уговорена обавеза:

1. предаје готовине или другог финансијског средства другом предузећу или
2. размене финансијских инструмената са другим предузећем под потенцијално неповољним условима.

Приликом почетног признавања, SMATSA доо мери финансијску обавезу по њеној набавној вредности која представља поштenu вредност надокнаде која је примљена за њу.

Трансакциони трошкови се укључују у почетно мерење свих финансијских обавеза.

Обавезе у инострану валуту, као и обавезе са валутном клаузулом, процењују се на дан састављања финансијских извештаја по средњем курсу стране валуте. Разлике које се том приликом обрачунавају обухватају се као расход или приход периода.

Смањење обавеза по основу закона, ванпарничног поравнања и слично врши се директним отписивањем.

16.1.2.15 Текући и одложени порез на добит

Трошкови пореза за период обухватају текући и одложени порез. Порез се признаје у билансу успеха, осим до висине која се односи на ставке које су директно признате у капиталу. У том случају порез се такође признаје у капиталу.

Текући порез на добит се обрачунава на датум биланса стања на основу важеће законске пореске регулативе Републике Србије где SMATSA доо послује и остварује опорезиву добит. Руководство периодично врши процену ставки садржаних у пореској пријави са становишта околности у којима примењива пореска регулатива подлеже тумачењу, и врши резервисање, ако је примерено, на основу износа за које се очекује да ће бити плаћен пореским органима.

Одложени порез на добит се урачунава пуном износу, коришћењем методе обавеза, за привремене разлике које настану између пореске основице средстава и обавеза и њихових књиговодствених износа у финансијским извештајима. Међутим, уколико одложени порез на добит, под условом да није рачуноводствено обухваћен, проистекне из иницијалног признавања средства или обавезе у некој другој трансакцији осим пословне комбинације која у тренутку трансакције не утиче ни на рачуноводствену ни на опорезиву добит или губитак, тада се он рачуноводствено не обухвата. Одложени порез на добит се одмерава према пореским стопама (и закону) које су на снази до датума биланса стања и за које се очекује да ће бити примењене у периоду у коме ће се одложена пореска средства реализовати или одложене пореске обавезе измирити.

Одложено пореско средство се признаје до износа за који је вероватно да ће будућа добит за опорезивање бити расположива и да ће се привремене разлике измирити на терет те добити.

16.1.2.16 Приходи и расходи

Приходи обухватају приходе од уобичајених активности SMATSA доо и добитке. Приходи од уобичајених активности су приходи од пружања услуга у ваздушном саобраћају, приходи од вршења услуге калибраже, школовања пилота и контролора, приходи од субвенција, дотација, компензација и повраћаја дажбина по основу продаје услуга и други приходи који су обрачунати у књиговодственој исправи, независно од времена наплате. Добитци представљају друге ставке које задовољавају дефиницију прихода и могу, али не морају да проистекну из уобичајених активности SMATSA доо. Добитци представљају повећање економских користи и као такви по природи нису различити од прихода. Добитци укључују добитке проистекле из продаје дугорочних средстава, нереализоване добитке - на пример, оне што резултирају из пораста исказане вредности дугорочних средстава. Добитци се признају на нето основи, након умањења за одговарајуће расходе. Различите врсте средстава могу да буду примљене или увећане преко прихода, примери укључују готовину, потраживања и робу и услуге које су примљене у замену за испоручене производе и услуге. Приходи такође могу настати из измирења обавезе по основу отплате преосталог дуга.

SMATSA доо признаје приход када се износ прихода може поуздано измерити, када је вероватно да ће у будућности SMATSA доо имати економске користи и када су испуњени посебни критеријуми за сваку од активности. Износ прихода се не сматра поуздано мерљивим све док се не реше све потенцијалне обавезе које могу настати у вези са продајом. Своје процене SMATSA доо заснива на резултатима из претходног пословања, узимајући у обзир тип купца, врсту трансакције и специфичности сваког посла.

Приход од уговора са фиксном ценом (за пружање услуга школовања контролора, пилота и услуга калибраже) признаје се по методу степена завршености. Приходи од услуга исказани су сразмерно степену завршености услуге на дан билансирања. Приход од камата се признаје на временски пропорционалној основи.

Приходи по основу ефеката валутне клаузуле обухватају позитиван ефекат уговорене ревалоризације и валутне клаузуле.

SMATSA доо на рачуну 691 евидентира „Приходе, ефекте промена рачуноводствених политика и исправке грешака” из ранијих година које нису материјално значајне.

Укупне пословне расходе чине: трошкови материјала, трошкови зарада, накнада зарада и остали лични расходи, трошкови амортизације и резервисања, трошкови производних услуга и нематеријални трошкови независно од момента плаћања.

Издаци за рекламу, пропаганду и репрезентацију морају да буду веродостојни, односно документовани, да су настали и да су плаћени. Као издаци за репрезентацију могу да се признају веродостојно документовани трошкови по следећим основама: угоститељске услуге за пословне партнере ради закључења и реализације уговора или другог облика пословне сарадње, давање производа пословним партнерима, угоститељске услуге поводом прослава јубилеја и слично. Губици представљају друге ставке које задовољавају дефиницију расхода и могу, али не морају, да проистекну из уобичајених активности SMATSA доо. Губици представљају смањење економских користи и као такви нису по својој природи различити од других расхода. Губици укључују, на пример, оне који су последица катастрофа, као што су пожар и поплава, али и оне који су произашли из продаје дугорочних средстава. Дефиниција расхода, такође, укључује нереализоване губитке, на пример, оне произашле из ефеката пораста курса стране валуте у вези са задуживањем у тој валути. Када се губици признају у билансу успеха, приказују се посебно, због тога што је сазнање о њима корисно при доношењу економских одлука. Губици се обично приказују на нето основи, након умањења за одговарајуће приходе.

16.1.2.17 Камате и други трошкови позајмљивања

Камате и остали трошкови позајмљивања SMATSA доо обухватају се у складу са „МРС 23 Трошкови позајмљивања”.

Расходи камата и други трошкови позајмљивања који се непосредно могу приписати стицању, изградњи или из ради квалификованог средства морају се капитализовати (приписати) набавној вредности (цени коштања) средства.

Трошкови позајмљивања настали током продуженог периода у коме су прекинуте активности неопходне за припрему средства за планирану употребу или продају не могу да се капитализују, већ се приказују као расход периода (нпр. привремено одустајање од изградње за почетог грађевинског објекта).

16.1.2.18 Накнадно установљене грешке

Исправка накнадно установљених материјално значајних грешака врши се преко рачуна нераспоређене добити из ранијих година, односно нераспоређеног губитка ранијих година на начин утврђен у „МРС 8 Рачуноводствене политике, промене рачуноводствених процена и грешке”. Материјално значајном грешком сматра се грешка која је у појединачном износу или у кумулативном износу са осталим грешкама већа од 3% укупних прихода. Накнадно установљене грешке које нису материјално значајне исправљају се на терет расхода, односно у корист прихода периода у коме су идентификоване.

16.1.2.19 Управљање финансијским ризиком

Фактори финансијског ризика

Пословање SMATSA доо је изложено различитим финансијским ризицима: тржишни ризик (који обухвата ризик од промена курсева страних валута, ризик од промене фер вредности каматне стопе, каматни ризик готовинског тока, ризик од промене цена), кредитни ризик, ризик ликвидности и ризик токова готовине. Управљање ризицима у SMATSA доо је усмерено на настојање да се у ситуацији непредвидивости финансијских тржишта потенцијални негативни утицаји на финансијско пословање SMATSA доо сведу на минимум. SMATSA доо користи изведене финансијске инструменте ради заштите од неких облика ризика.

Ризицима управља руководство SMATSA доо у складу са препорукама Надзорног одбора. Руководство SMATSA доо идентификује и процењује финансијске ризике и дефинише начине заштите од ризика у сарадњи са пословним јединицама SMATSA доо.

Руководство SMATSA доо правовремено и прецизно доноси своје пословне одлуке и тиме се штити од кредитног и тржишног ризика.

Циљеви управљања финансијским ризицима

Финансијски ризици укључују:

- тржишни ризик (девизни и каматни),
- кредитни ризик, и
- ризик ликвидности.

Финансијски ризици се сагледавају на временској основи и превасходно се избегавају смањењем изложености SMATSA доо овим ризицима. SMATSA доо не користи финансијске инструменте ради избегавања утицаја финансијских ризика

на пословање из разлога што такви инструменти нису у широкој употреби, нити постоји организовано тржиште таквих инструмената у Републици Србији.

• **Тржишни ризик (девизни и каматни)**

У свом пословању SMATSA доо је изложена финансијским ризицима од промена курсева страних валута (SMATSA доо послује у међународним оквирима) и промена каматних стопа. Ризик проистиче из будућих трговинских трансакција, признатих средстава и обавеза и нето улагања у инострана пословања. Ризик од промене курса страних валута настаје када су будуће трансакције и призната средства и обавезе исказане у валути која није функционална валута SMATSA доо. Изложеност тржишном ризику се сагледава преко анализе сензитивности. Није било значајнијих промена у изложености SMATSA доо тржишном ризику, нити у начину на који SMATSA доо управља или мери тај ризик.

SMATSA доо има обавезу да своју укупну изложеност ризику од промена курса страних валута заштити доношењем правилних и правовремених одлука. Основни финансијски инструменти SMATSA доо су готовина и готовински еквиваленти, потраживања, финансијски пласмани који настају директно из пословања SMATSA доо, као и дугорочни и краткорочни зајмови, обавезе према добављачима и остале обавезе чија је основна намена финансирање текућег пословања SMATSA доо. Обавезе према добављачима измирене су делимично у току јануара и фебруара 2014. године. Политика руководства SMATSA доо у погледу управљања ризиком је да заштити између 90% и 100% очекиваних токова готовине (углавном прихода од извршених услуга и трошкова набавке опреме и резервних делова) у свакој од главних валута у току наредних 12 месеци. Приближно 98,60% (2012. године 98,14%) планираног прихода од услуга пружених ино компанијама у свакој главној валути квалификује се као „веома вероватно“ предвиђање трансакције за потребе рачуноводства заштите.

• **Девизни ризик**

SMATSA доо је изложена девизном ризику првенствено преко готовине и готовинских еквивалената, потраживања од купаца, дугорочних кредита и обавеза према добављачима који су деноминирани у иностраној валути. SMATSA доо не користи посебне финансијске инструменте као заштиту од ризика, с обзиром да у Републици Србији такви инструменти нису уобичајени. Стабилност економског окружења у којем

SMATSA доо послује, у великој мери зависи од мера оснивача у привреди, укључујући и успостављање одговарајућег правног и законодавног оквира.

SMATSA доо је осетљива на промене девизног курса евра („EUR“) и америчког долара („USD“). Финансијска средства су структурално претежно састављена од ненаплаћених потраживања од купаца (највећим делом се односи на дуговања ино компанија) и од готовине и готовинских еквивалената (девизни рачун). Обавезе се састоје од дугорочних кредита и обавеза према добављачима. Дугорочни кредити се евидентирају у иностраној валути, обавезе према добављачима за опрему и резервне делове се такође евидентирају у иностраној валути, а обавезе према добављачима за фиксне месечне обавезе (струја, птт, гориво итд.) се евидентирају у домаћој валути. Наведена средства и обавезе се курсирају на дан 31.12. текуће године и по том основу се књиже курсне разлике. Резултат пословања једним делом зависи од финансијских прихода и расхода. Процент учешћа финансијских прихода (позитивне курсне разлике) у укупним приходима у 2013. години износио је 1,42% (2012. године 5,64%).

Процент учешћа финансијских расхода (негативне курсне разлике) у укупним расходима у 2013. години износио је 1,96% (2012. године 11,63%).

• **Каматни ризик**

SMATSA доо је изложена ризику од промене каматних стопа на обавезе код којих је каматна стопа варијабилна. Овај ризик зависи од финансијског тржишта те SMATSA доо нема на располагању инструменте којим би ублажило његов утицај.

• **Кредитни ризик**

Кредити дати по променљивим каматним стопама излажу SMATSA доо каматном ризику новчаног тока. Кредити дати по фиксним каматним стопама излажу SMATSA доо ризику промене фер вредности кредитних стопа. У току 2013. и 2012. године, кредити SMATSA доо са фиксном и променљивим каматним стопама су били изражени у иностраној валути.

Анализе осетљивости су показале да промене каматних стопа по кредиту од „EBRD“ не доводе SMATSA доо у каматни ризик. Повећање или смањење од 1% представља, од стране руководства, процену реално могуће промене у каматним стопама. Закључак је да та промена не би битно утицала на финансијски резултат SMATSA доо.

SMATSA доо је 2005. године закључила споразуме о финансирању набавке опре-

ме, услуга и радова за модернизацију система контроле летења са „Европском банком за обнову и развој“ („EBRD“) и „Европском инвестиционом банком“ („EIB“). За наведене споразуме, контра-гаранције су дале Влада Републике Србије и Влада Црне Горе а гаранцију Државна заједница Србије и Црне Горе. Такође, овлашћени представници Републике Србије и Црне Горе су потписали (са наведеним банкама) „Споразуме о подршци Пројекту“ („Project Support Agreement“) који подразумевају да оснивачи омогуће несметано вршење функције и обављање делатности SMATSA доо као и планирану реализацију Пројекта.

С обзиром да SMATSA доо располаже већим износом кредита од износа готовине и готовинских еквивалената (5,280,158 и 1,927,235 хиљада динара), то значи да SMATSA доо има рачуно задужености који се може приказати на два начина:

Први рачун се користи да покаже учешће

$$\frac{\text{Позајмљени извори}}{\text{Укупни извори}} \times 100 = \frac{5,672,078}{17,122,592} \times 100 = 33,13\%$$

$$\frac{\text{Дугорочни кредити}}{\text{Капитал} + \text{Дуг.обавезе}} \times 100 = \frac{5,280,158}{15,884,028} \times 100 = 33,24\%$$

позајмљених извора у укупном капиталу и допринос позајмљеног капитала финансирању активе. Показатељ задужености (рацио задужености) показује да је у сваком динару расположивих извора SMATSA доо садржано 0,3313 динара туђих извора (апсолутно), односно да задуженост предузећа износи 33,13% укупних извора финансирања (релативно). То значи да на расположиву имовину предузећа повериоци полажу право у висини степена задужености.

Други рачун се користи да покаже учешће дугорочног позајмљеног капитала у укупном дугорочном капиталу (сопственом и позајмљеном), што је у тесној вези са степеном рентабилности и брзином ослобађања капитала кроз отпис (амортизација). Учешће дугорочних кредита у укупним дугорочним изворима учествују са 33,24%. Високо учешће обавеза у укупном капиталу и дугорочних обавеза у основном капиталу је прихватљиво и неће угрозити сигурност и ликвидност јер је ниво расположивих готовинских еквивалената висок.

SMATSA доо нема заложена средства ради обезбеђења кредита.

MOORE STEPHENS
REVIZIJA I RAČUNOVODSTVO
 BEOGRAD - NOVI SAD - NIŠ - ZRENJANIN

Privredno društvo za reviziju računovodstvo i konsalting
 "MOORE STEPHENS Revizija i Računovodstvo" d.o.o.
 Studentski Trg 4/IV, 11000 Beograd, Srbija
 Tel: +381 (0) 11 3283 440, 3281 194; Fax: 2181 072
 E-mail: office@revizija.co.rs, www.revizija.co.rs
 Matični broj/ID: 06974848; PIB/VAT: 100300288

BR. 107-14

IZVEŠTAJ NEZAVISNOG REVIZORA

Udelačarima "Kontrola letenja Srbije i Crne Gore SMATSA" d.o.o., Beograd

Izveštaj o finansijskim izveštajima

Izvršili smo reviziju priloženih finansijskih izveštaja "Kontrola letenja Srbije i Crne Gore SMATSA" d.o.o., Beograd, koji uključuju bilans stanja na dan 31. decembra 2013. godine, bilans uspeha, izveštaj o promenama na kapitalu i izveštaj o tokovima gotovine za godinu završenu na taj dan, kao i statistički aneks i napomene uz finansijske izveštaje koje uključuju pregled značajnih računovodstvenih politika i druge objašnjavajuće informacije.

Odgovornost rukovodstva za finansijske izveštaje

Rukovodstvo je odgovorno za pripremu i fer prezentaciju ovih finansijskih izveštaja u skladu sa računovodstvenim propisima važećim u Republici Srbiji, kao i za ustrojavanje neophodnih internih kontrola koje omogućuju pripremu finansijskih izveštaja koji ne sadrže greške, bilo namerne ili slučajne.

Odgovornost revizora

Naša odgovornost je da izrazimo mišljenje o ovim finansijskim izveštajima na osnovu svoje revizije. Reviziju smo izvršili u skladu sa Međunarodnim standardima revizije. Ovi standardi nalažu da radimo u skladu sa etičkim zahtevima i da reviziju planiramo i izvršimo na način koji omogućava da se, u razumnoj meri, uverimo da finansijski izveštaji ne sadrže materijalno značajne pogrešne iskaze.

Revizija uključuje sprovođenje postupaka u cilju pribavljanja revizijskih dokaza o iznosima i obelodanjivanjima datim u finansijskim izveštajima. Izbor postupaka je zasnovan na revizorskom prosudivanju, uključujući procenu rizika materijalno značajnih pogrešnih iskaza u finansijskim izveštajima, nastalim usled kriminalne radnje ili greške. Prilikom procene rizika, revizor razmatra interne kontrole koje su relevantne za pripremu i fer prezentaciju finansijskih izveštaja, u cilju osmišljavanja revizijskih postupaka koji su odgovarajući datim okolnostima, ali ne u cilju izražavanja mišljenja o efikasnosti internih kontrola pravnog lica. Revizija takođe, uključuje ocenu primenjenih računovodstvenih politika i značajnih procena izvršenih od strane rukovodstva, kao i ocenu opšte prezentacije finansijskih izveštaja.

Smatramo da su pribavljeni revizijski dokazi dovoljni i odgovarajući da obezbede osnovu za naše revizorsko mišljenje.

Mišljenje

Po našem mišljenju, finansijski izveštaji istinito i objektivno po svim materijalno značajnim pitanjima, prikazuju finansijsko stanje "Kontrola letenja Srbije i Crne Gore SMATSA" d.o.o., Beograd na dan 31. decembra 2013. godine, kao i rezultat njegovog poslovanja i tokove gotovine za poslovnu godinu završenu na taj dan, u skladu sa računovodstvenim propisima važećim u Republici Srbiji i računovodstvenim politikama obelodanjenim u napomenama uz finansijske izveštaje.

IZVEŠTAJ NEZAVISNOG REVIZORA

Udelačarima "Kontrola letenja Srbije i Crne Gore SMATSA" d.o.o., Beograd - Nastavak

Ostala pitanja

Finansijski izveštaji "Kontrola letenja Srbije i Crne Gore SMATSA" d.o.o., Beograd, na dan 31. decembra 2012. godine su revidirani od strane drugog revizora koji je o njima izrazio pozitivno mišljenje 9. maja 2013. godine.

U Beogradu, 16. maja 2014. godine

„MOORE STEPHENS
 Revizija i Računovodstvo" d.o.o. Beograd

 Zoran Kristić
 Ovlašćeni revizor

„MOORE STEPHENS"
 Revizija i Računovodstvo" d.o.o. Beograd

 Bogoljub Aleksić
 Direktor

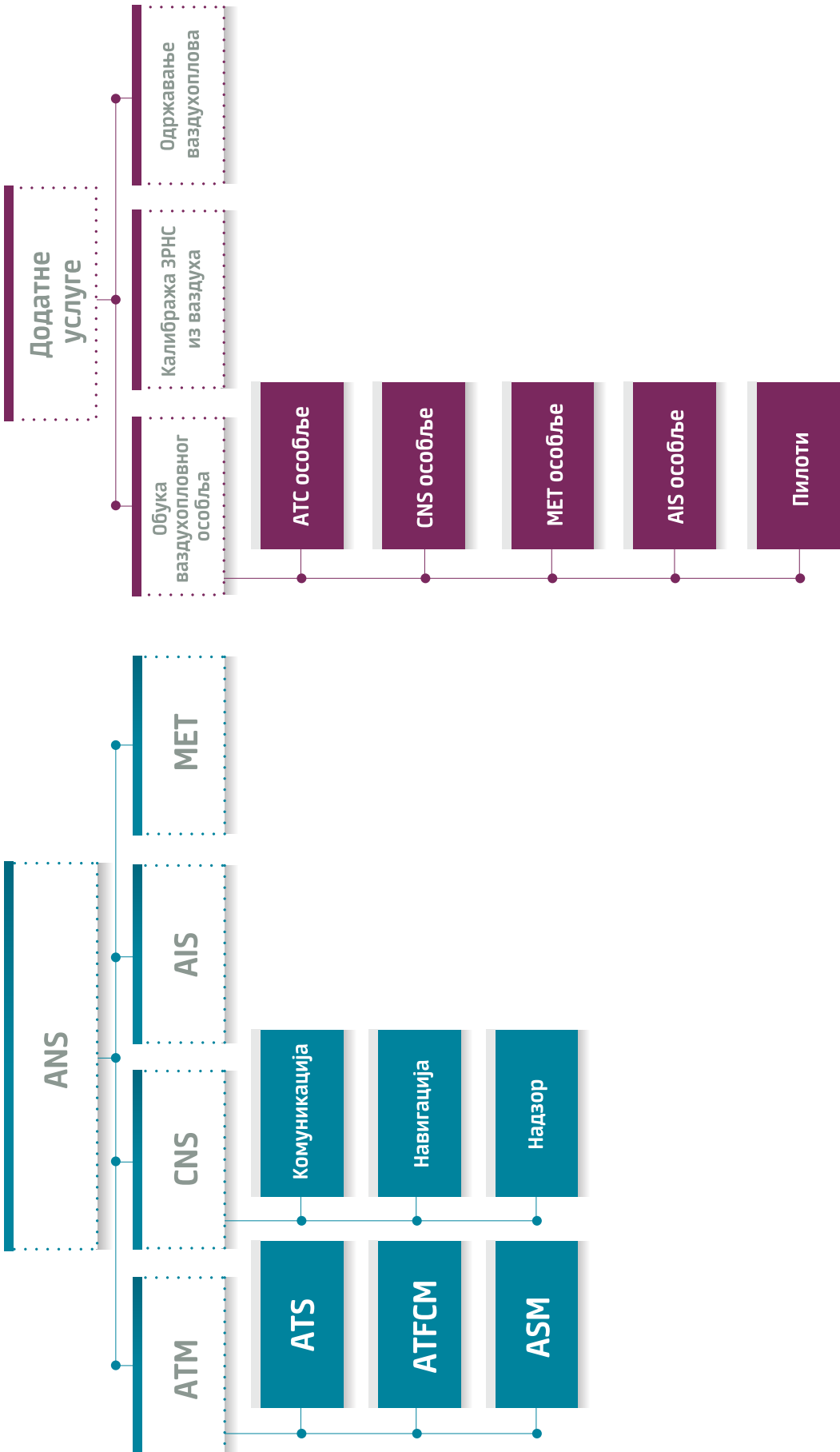

18 СКРАЋЕНИЦЕ	
ADR	All-Purpose Data Stream Replicator
AFIS	Aerodrome Flight Information Services (Информисање ваздухоплова у лету са аеродрома)
AFTN	Aeronautical Fixed Telecommunication Network (Фиксна ваздухопловна телекомуникациона мрежа)
AIP	Aeronautical Information Publication (Зборник ваздухопловних информација)
AIS	Aeronautical Information Services (Услуге ваздухопловног информисања)
ALR	Alerting Services (Услуге узбуне)
AMHS	Aeronautical Message Handling System (Систем за управљање ваздухопловним порукама)
ARTAS	ATM surveillance Tracker And Server (Надзор примаоца и сервер)
ASM	Airspace Management (Управљање ваздушним простором)
ATC	Air Traffic Control (Контрола ваздушног саобраћаја)
ATFCM	Air Traffic Flow and Capacity Management (Управљање протоком ваздушног саобраћаја и капацитетом)
ATFM	Air Traffic Flow Management (Управљање протоком ваздушног саобраћаја)
ATIS	Automatic Terminal Information Service (Аутоматско обавештавање у зони аеродрома)
ATM	Air Traffic Management (Управљање ваздушним саобраћајем)
ATP	Airline Pilot Training (Авиообука пилота)
ATS	Air Traffic Services (Услуге у ваздушном саобраћају)
BHANSА	Bosnia and Herzegovina Air Navigation Service Agency (Агенција за пружање услуга у ваздушној пловидби Босне и Херцеговине)
CANSO	Civil Air Navigation Services Organization (Међународно удружење пружалаца услуга у ваздушној пловидби)
CAT	Category (Категорија)
CDA	Continuous Decision Approach (Прилажење на слетање уз стално снижавање висине)
CIMACT	Civil Military ATM Co-ordination Tool (Програм за војно-цивилно координисање ваздушног простора)
CPL	Commercial Pilot Licence (Дозвола комерцијалног пилота)
CPR	Correlated position report
DME	Distance Measuring Equipment (Опрема за мерење удаљености)
DPS	Data Processing System (Систем за обраду података)
DVOR	Doppler VOR (Доплерски VOR)
EASA	European Aviation Safety Agency (Европска агенција за безбедност у ваздушном саобраћају)
ECAC	European Civil Aviation Conference (Европска конференција за цивилно ваздухопловство)
ESARR	Eurocontrol Safety Regulatory Requirements (Еуроконтрол регулаторно безбедносни захтеви)
ETFMS	Enhanced Tactical Flow Management System (Побољшан тактички систем управљања протоком)
EUROCONTROL	European Agency for the Safety of Air Navigation (Европска организација за безбедност ваздушне пловидбе)
FAB	Functional Airspace Block (Функционални блок ваздушног простора)
FAMUS	Future ATM Modernisation and Upgrade System (Пројекат будуће модернизације и унапређења система управљања ваздушним саобраћајем)

18 СКРАЋЕНИЦЕ

FIR	Flight Information Region (Област информисања о лету)
FIS	Flight Information Services (Услуге информисања ваздухоплова у лету)
FMTF	Flight Message Transfer Protocol (Протокол за пренос података о лету)
FUA	Flexible Use of Airspace (Флексибилно коришћење ваздушног простора)
GRIB	Gridded Binary
ICAO	International Civil Aviation Organization (Међународна Организација за Цивилно Ваздухопловство)
ILS	Instrument Landing System (Систем слетања по инструментима)
LOA	Letter of Agreement (Писмо споразума)
LVP	Low Visibility Procedures (Процедуре ниске видљивости)
MET	Meteorology or Meteorological (Метеорологија или метеоролошки)
MTOW	Maximum take of weight (Максимална тежина ваздухоплова при полетању)
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Међународна одбрамбено-безбедносна организација)
OAT	Operational Air Traffic (Operativni vazdusni sobracaј)
OLDI	On-Line Data Interchange (Онлајн размена података)
PANS OPS	Procedures for Air Navigation Services-Aircraft Operations (Ваздухопловно-навигационе процедуре)
PBN	Performance Based Navigation
PBN SID	Performance Based Navigation Standard Instrument Departures
PBN STAR	Performance Based Navigation Standard Arrival
PPL	Private Pilot Licence (Дозвола приватног пилота ваздухоплова)
PSR	Primary Surveillance Radar (Примарни надзорни радар)
RMCD E	Radar Message Conversion and Distribution Equipment (Радарска конверзија порука и дистрибуција опреме)
ROMATSA	Romanian Air Traffic Services (Контрола летења Румуније)
RRR	Radar Data Recording & Replay System (Систем за снимање и репродуковање радарских података)
SAA	SMATSA Aviation Academy (SMATSA Ваздухопловна Академија)
SES	Single European Sky (Јединствено Европско Небо)
SMATSA доо	(Контрола летења Србије и Црне Горе SMATSA доо, Београд)
SMS	Safety Management System (Управљање безбедносним системима)
SSR	Secondary Surveillance Radar (Секундарни надзорни радар)
TRS	Time Reference Signal (Сигнал референтног времена)
TSA	Temporary Segregated Area (Привремено издвојена зона)
VCS	Voice Communication System (Систем за гласовну комуникацију)
АКЛ	Аеродромска контрола летења
АЦВ	Агенција за цивилно ваздухопловство Црне Горе
ВМЦ	Ваздухопловно метеоролошки центар
ДЦВ	Директорат цивилног ваздухопловства Републике Србије
ЗРНС	Земаљска радио-навигациона средства
LLZ	Localizer (Индикатор правца)
ПВО	Против-ваздушна одбрана
ПСС	Полетно-слетна стаза
ТКЛ	Терминална контрола летења
ЦКЛ	Центар контроле летења

ПРИЛОГ 1: ДЕЛАТНОСТ SMATSA ДОО

ПРИЛОГ 2: ОРГАНИЗАЦИОНА СТРУКТУРА SMATSA ДОО

- Развојне организационе јединице
- Оперативне организационе јединице
- Организационе јединице подршке

Тим за имплементацију пројекта

smatsa

Трг Николе Пашића 10, 11000 Београд,
Република Србија, п.ф. 640

www.SMATSA.rs